

Büyük Ölçekli Kamusal Kullanım Kararlarının Kentsel Yayılmaya Etkisi: Konya Kenti Örneği

Hatice Şevval YÜCE¹ Neslihan SERDAROĞLU SAĞ^{2*}

¹ Şehir Plancısı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Konya Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Konya, Türkiye

² Doç. Dr. Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Konya, Türkiye

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi: 01.08.2025
Kabul Tarihi: 28.10.2025
Yayın Tarihi: 26.12.2025

Anahtar Kelimeler:

Kentsel Yayılma,
Büyük Ölçekli Kamusal
Kullanım Kararları,
Kentsel Planlama,
Mekansal Gelişim,
Konya

ÖZET

Günümüzde kentleşme olgusu, nüfus artışı, ekonomik dönüşüm ve toplumsal değişimlerin etkisiyle hız kazanmakta ve daha karmaşık bir yapı haline gelmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu süreç, çoğu zaman plansız, parçalı ve denetimsiz bir şekilde ilerlemekte; çevresel bozulmalar, altyapı yetersizlikleri, ekonomik verimsizlikler ve toplumsal eşitsizlikler gibi çok boyutlu ve birbirini tetikleyen sorunları beraberinde getirmektedir. Kentsel Yayılma ve beraberinde gelen sorunlar çoğu zaman planlı müdahalelerle de oluşabilmekte, özellikle büyük ölçekli kamusal kullanım kararları ile yönlendirilmektedir. Bu bağlamda, büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının kent mekânı üzerindeki dönüştürücü etkisi, kentsel yayılmanın yönünü ve biçimini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, Konya kentinde sağlık, ulaşım, eğitim ve kamu hizmetleri alanlarında gerçekleştirilen büyük ölçekli kamusal kullanımların, kentsel yayılma üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Araştırma kapsamında özellikle kentsel gelişim hızı son derece yüksek olan Konya kent merkezinin planlama sürecinde gelişen kamusal kullanım kararları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Uydu görüntüleri ve mekânsal analiz yöntemleri kullanılarak yatırımların yerleşik alanların gelişimine ve yönlenmesine etkisi ve planlarla olan uyumu manuel sayısallaştırma yöntemiyle incelenmiştir. Görüntülerdeki yerleşik alanlar, görsel yorumlama tekniğiyle mekânsal olarak sınırlandırılarak sayısallaştırılmış ve her dönemin yapılaşma düzeyini ortaya koyan ayrı veri katmanları oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular, kamusal kullanımların kent çeperlerinde yeni çekim alanları oluşturduğunu, kentsel yayılma bağlamında farklı yönlerde ve eş zamanlı olarak hızlandırıcı etkisi olduğunu göstermektedir. Konya örneği, büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının yalnızca hizmet sunumu açısından değil, aynı zamanda kentsel makroformun şekillenmesi açısından da kritik bir rol üstlendiğini göstermektedir. Sonuçta, kentsel yayılmayı önleyici sürdürülebilir ve bütüncül kentsel planlama yaklaşımının geliştirilmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

The Impact of Large-Scale Public Investment Decisions on Urban Sprawl: Konya City

Article Info

Received: 01.08.2025
Accepted: 28.10.2025
Published: 26.12.2025

Keywords:

Urban Sprawl,
 Large-Scale Public
 Land Use Decisions,
 Urban Planning,
 Spatial Development,
 Konya

ABSTRACT

Today, the phenomenon of urbanization is accelerating due to population growth, economic transformation, and social change, becoming increasingly complex in structure. In developing countries, this process often unfolds in an unplanned and uncontrolled manner, leading to multidimensional problems such as environmental degradation, inadequate infrastructure, economic inefficiency, and social inequality. Urban sprawl and its accompanying issues can also arise from planned interventions and are frequently directed by large-scale public land use decisions. In this context, the transformative impact of large-scale public investment decisions on urban space plays a significant role in shaping the direction and form of urban sprawl. This study analyzes the effects of large-scale public uses in the fields of health, transportation, education, and public services on urban sprawl in the city of Konya. Within the scope of the research, public land use decisions that emerged during the planning process of Konya's rapidly growing urban center were examined comparatively. The impacts of investments on the development and spatial orientation of built-up areas, as well as their conformity with planning decisions, were examined using satellite imagery and spatial analysis methods through manual digitization. Built-up areas visible in the imagery were delineated and digitized using visual interpretation techniques, and separate data layers representing the level of urban development for each period were generated. Using satellite imagery and spatial analysis methods, the study investigates the influence of these investments on the development and orientation of built-up areas, as well as their consistency with planning decisions. The findings reveal that public investments have created new attraction zones on the urban periphery and have had an accelerating effect on urban sprawl in various directions simultaneously. The Konya case reveals that large-scale public land use decisions shape not only service delivery but also the spatial structure of the city. Accordingly, the study proposes sustainable and holistic planning strategies to prevent uncontrolled urban sprawl.

Bu makaleye atıfta bulunmak için:

Yüce, H., Ş., & Serdaroğlu Sağ, N., (2025). Büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının kentsel yayılmaya etkisi: Konya kenti örneği. *Konya Sanat*, 8, 105-134. <https://doi.org/10.51118/konsan.2025.62>

***Sorumlu Yazar:** Neslihan SERDAROĞLU SAĞ, nssag@ktun.edu.tr

GİRİŞ

Günümüzde kentleşme olgusu, dünya genelinde hem niceliksel hem de niteliksel boyutlarıyla hız kazanmakta ve giderek daha karmaşık bir hâl almaktadır. Özellikle son yüzyılda yaşanan hızlı nüfus artışı, ekonomik yapının dönüşümü ve bireylerin üretim-tüketim alışkanlıklarındaki değişimler, kentleşme sürecini belirleyen temel faktörler arasında yer almaktadır. Birleşmiş Milletler'in 2023 tarihli raporuna göre, dünya nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşamaktadır ve bu oranın 2050 yılı itibarıyla %70'e ulaşması beklenmektedir (United Nations, 2023). Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ani, kontrolsüz ve çoğu zaman plansız biçimde gerçekleşen bir kentsel yayılmayı beraberinde getirmektedir.

Kentsel yayılma, nüfus artışı, ekonomik büyüme, ulaşım altyapısındaki gelişmeler, arsa maliyetleri, konut talebindeki artış ve yaşam tarzı değişimleri gibi çok boyutlu etmenlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Çavuş ve Başaran Uysal, 2018). Bu dinamikler arasında, özellikle planlama kararları kentsel yayılmanın yönü ve biçimini belirlemede merkezi bir rol oynamaktadır. Arazi kullanım kararları, yoğunluk düzenlemeleri, ulaşım bağlantıları ve kamusal yatırımların mekânsal dağılımı gibi plan bileşenleri, yerleşimlerin hangi alanlara doğru genişleyeceğini doğrudan etkilemektedir (Ersoy, 2007). Bu noktada büyük ölçekli kamusal kullanım kararları, kent planlama ve kentsel politika bağlamında değerlendirildiğinde; kamu yararı gözetilerek alınan, yüksek maliyetli, stratejik öneme sahip, geniş alanlara yayılan ve çoğunlukla merkezi ya da yerel kamu otoriteleri tarafından verilen mekânsal kullanım kararlarını ifade etmektedir (Özalp ve Erkut, 2016; Güvel, 2018). Bu kararlar kapsamında; sağlık, eğitim ve ulaşım gibi temel kamusal hizmetlerin sunulduğu kentsel yatırımlar yer almakta ve bu tür kullanımların kent içindeki konumlandırılmasına yönelik planlama kararları, yalnızca hizmet sunma amacıyla değil, aynı zamanda mekânsal gelişme eğilimlerini belirleyici etkileriyle de önem kazanmaktadır (Çavuş ve Başaran Uysal, 2018; Güvel, 2018).

Bu bağlamda, planlı gelişen büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının yalnızca kent ekonomisini değil, aynı zamanda kentsel yayılmayı nasıl etkilediği sorusu giderek daha önemli bir araştırma konusu hâline gelmiştir. Bu sorunsal, planlama bütünlüğünden kopuk gerçekleşen kamusal kullanım kararlarının, özellikle kent çeperlerinde yeni çekim alanları oluşturarak yapılaşma baskısını artırdığı ve mekânsal eşitsizlikleri derinleştirdiği durumlarda daha da belirgin hâle gelmektedir (Çavuş ve Başaran, 2018; Çerçi ve Güneş, 2024).

Bu kapsamda Konya kent merkezi, özellikle son yıllarda hızla gelişen büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarıyla, mekânsal büyüme dinamikleri açısından örnek teşkil eden kentlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Tarihsel olarak bir tarım kenti kimliği taşıyan Konya, günümüzde sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinde de önemli bir merkez hâline gelmiş; bu çok boyutlu gelişim süreciyle birlikte hızlı bir nüfus artışı yaşamıştır. Verimli tarım arazileri üzerinde kurulu olan kent, doğal eşiklerin sınırlayıcı etkisinin bulunmaması nedeniyle geniş bir alana yayılmıştır (Serdaroğlu Sağ, 2021).

Bu çalışmanın temel amacı, büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının Konya kent merkezindeki mekânsal gelişim ve kentsel yayılma üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Çalışma kapsamında kent planlama süreçleriyle gelişen ulaşım, sağlık, eğitim ve kamu hizmetleri alanlarındaki kamusal kullanım kararlarının, kentsel yayılma dinamiklerini nasıl yönlendirdiği ve nasıl bir yapılaşma baskısı getirdiği mekânsal analiz yöntemleriyle değerlendirilmektedir. Sonuçta, Konya örneği üzerinden büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının mekânsal sonuçları irdelenerek, sürdürülebilir ve bütüncül bir kent planlama yaklaşımına katkı sağlanması beklenmektedir.

KENTSEL YAYILMA VE PLANLAMA İLİŞKİSİ

Modern kentleşme süreçleri çoğu zaman planlı bir büyümeyi değil, düzensiz ve parçacıl bir gelişmeyi ortaya çıkarmaktadır. Avrupa Çevre Ajansı (European Environment Agency, 2006) bu olguyu “kentsel yayılma” (urban sprawl) kavramıyla tanımlamakta ve sistematik olmayan biçimde genişleyen kent formlarının çevresel sürdürülebilirlik açısından ciddi tehditler oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle hızlı nüfus artışı, bireysel araç kullanımının yaygınlaşması, düşük yoğunluklu konut tercihleri ve merkezi olmayan gelişme eğilimleri gibi faktörler, kentsel yayılma sürecinin temel dinamikleri arasında yer almaktadır (EEA, 2006). Ayazlı vd. (2011) göre, kentsel gelişim yalnızca yapılaşmanın artışıyla değil, aynı zamanda bireylerin yaşam kalitesinin artırılmasıyla da ilgilidir. Bu nedenle, kentlerin sürdürülebilir biçimde büyümesi, yaşam alanlarının niteliği, ulaşım olanakları ve çevresel sürdürülebilirlik gibi çok boyutlu unsurların dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır (Ayazlı, Batuk ve Demir, 2011).

Kentsel yayılmanın en dikkat çekici boyutlarından biri, kent merkezinden uzak bölgelerdeki yerleşim eğiliminin artmasıyla özel araç kullanımına bağımlılığı tetiklemesidir. Bu durum ulaşım sürelerinin uzamasına, trafik yoğunluğuna ve hava kirliliği gibi çevresel sorunlara neden olarak sürdürülebilir ulaşım ilkeleriyle çelişmekte ve karbon ayak izini büyötmektedir (Öncel, 2019). Aynı zamanda, kamu altyapısı ve sosyal hizmetlerin bu mekânsal genişlemeyi karşılayacak ölçüde planlanmaması durumunda, altyapı eksiklikleri ortaya çıkmakta; su, enerji, kanalizasyon gibi temel hizmetlerdeki yetersizlik ile eğitim ve sağlık hizmetlerinin sınırlı olması kamu kaynaklarının verimsiz kullanımına ve yaşam kalitesinin düşmesine yol açmaktadır (Hayrulloğlu, Aliefendioğlu ve Tanrıvermiş, 2021). Sosyal düzlemde ise, farklı gelir gruplarının mekânsal olarak ayrışması, sosyo-mekânsal kutuplaşmayı artırmakta ve kent içinde sosyal bütünleşmeyi zayıflatarak sosyal adalet tartışmalarını gündeme getirmektedir (Çerçi ve Güneş, 2024). Kentsel yayılmanın kültürel boyutları incelendiğinde; geleneksel kent merkezlerinin işlevlerini yitirmesi, tarihsel belleğin zayıflamasına ve yeni yerleşim alanlarında kimliksiz, estetikten uzak yapılaşma biçimlerinin egemen olmasına neden olmakta; bu durum, kültürel sürekliliğin kesintiye uğramasına ve toplumsal aidiyetin zayıflamasına yol açmaktadır (Kurtuluş, 2003; Çetin, 2012; Çerçi ve Güneş, 2024). Diğer yandan, kentsel yayılma çevresel açıdan da ciddi sorunlar yaratmakta; doğal peyzajların ve habitatların kaybı, ekosistem hizmetlerinde bozulma ve habitat parçalanması gibi ekolojik krizlerin temel nedenlerinden biri olarak görölmektedir (Gökdayı, 1996; Behnisch, Krüger ve Jaeger, 2022). Bu bağlamda, kentsel yayılma çok katmanlı etkileriyle hem toplumsal hem de çevresel sürdürülebilirlik açısından ciddi tehditler barındıran bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Zhang vd. (2025) tarafından gerçekleştirilen çalışma, kentsel yayılmanın bu çok katmanlı doğasını Multan ve Sargodha kentleri üzerinden inceleyerek, düzensiz büyümenin planlama sistemlerindeki zayıflıklarla nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Araştırma, 1990–2020 döneminde kentsel yayılmanın lineer bir doğrultuda değil, çok yönlü ve dağınık bir biçimde geliştiğini; tarımsal ve doğal alanların hızla yapılaşmaya dönüştüğünü göstermektedir. Bu durum, plan kararlarının kentsel genişlemeyi yönlendirmekte yetersiz kaldığını ve arazi kullanım politikalarındaki koordinasyon eksikliğinin yayılmayı hızlandırdığını ortaya koymaktadır. Çalışma, planlı kentsel büyümenin yalnızca fiziksel genişleme değil; tarım alanlarının korunması, ekolojik sınırların gözetilmesi ve ulaşım altyapısının dengeli biçimde yönlendirilmesi gibi bütüncül ilkeleri içermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda bulgular, plansız yayılmanın yalnızca mekânsal biçimlenmeyi değil, aynı zamanda altyapı maliyetleri, çevresel bozulma ve sosyal adalet açısından da olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymakta; planlama süreçlerinin stratejik, sürdürülebilir ve ekolojik temeller üzerine inşa edilmesi gerekliliğini desteklemektedir (Zhang vd., 2025).

Benzer biçimde, Angel (2023) da plansız kentsel genişlemenin çok boyutlu sonuçlarına dikkat

çekerek, bu sürecin ancak stratejik ve planlı bir yaklaşımla sürdürülebilir hale gelebileceğini vurgulamaktadır. Kentsel alanların planlı genişlemeye yeterince hazırlanmadığı koşullarda kentsel çeperde kontrolsüz yerleşimlerin oluşması, uygun fiyatlı konut arzının yetersiz kalması, altyapı eksiklikleri, ekolojik risk taşıyan alanların işgali ve kamusal açık alan yetersizliği gibi çok boyutlu sorunların ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Bu plansız büyüme; düşük yoğunluklu yayılma, ana ulaşım akslarının eksikliği, yüksek maliyetli altyapı yatırımları, doğal afet risklerinin artışı, kamusal açık ve yeşil alanların kaybı ve kırsal geçim kaynaklarının zayıflaması gibi olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bu bağlamda planlı kentsel genişleme, yoğunlaşma ve genişlemeyi birlikte ele alan stratejik bir yaklaşımla yürütülmelidir. Uzun vadeli projeksiyonlara dayalı olarak gerekli arazi miktarının önceden belirlenmesi, yerel yönetimlerin planlama kapasitesinin güçlendirilmesi ve ekolojik risk taşıyan alanların korunması temel ilkeler arasında yer almalıdır. Böylece hem düzensiz genişlemenin önüne geçilmesi hem de kamusal altyapının etkin, güvenli ve adil bir biçimde geliştirilmesi mümkün hale gelecektir (Angel, 2023).

Kentsel yayılma olgusu, 1980'li yıllardan itibaren şehir planlama, ulaşım, çevre politikaları ve coğrafya gibi disiplinlerin ortak inceleme alanına girmiştir (Terzi ve Bölen, 2010). Başlangıçta yalnızca nüfus artışıyla açıklanan yayılma süreçlerinin, günümüzde piyasa dinamikleri, yönetim modelleri, politik tercihler ve yatırım kararlarıyla şekillendiği anlaşılmaktadır. Türkiye özelinde yapılan çalışmalar, bu olgunun çok katmanlı yapısını ortaya koymaktadır. Akseki ve Meşhur (2013), Türkiye'deki kentleşme sürecinde bireysel otomobil sahipliğindeki artış, düşük arsa maliyetleri ve yaşam kalitesine yönelik beklentiler gibi faktörlerin kentsel yayılmayı teşvik ettiğini belirtmektedir.

Büyük ölçekli kamusal kullanım kararları, yalnızca fiziksel mekânın dönüşümünü değil, aynı zamanda planlama süreçlerinin ölçeğini, yönünü ve önceliklerini de yeniden biçimlendirme gücüne sahiptir (Özalp ve Erku, 2016; Keskinok, 2022; Sınmaz, 2023). Bu projeler, neoliberal kentleşme paradigması içerisinde, yatırım çekme kapasitesi, küresel ölçekte rekabetçilik ve kent imajının yeniden inşası gibi hedeflerle şekillenmektedir (Swyngedouw, Moulaert ve Rodriguez, 2002). Bu noktada, büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının kentsel yayılma üzerindeki rolü dikkat çekici bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Büyük ölçekli kamusal kullanım kararları, kent planlama ve kentsel politika bağlamında, kamu yararı gözetilerek geniş alanlara yayılan, yüksek maliyetli, stratejik öneme sahip ve genellikle merkezi ya da yerel kamu otoriteleri tarafından alınan kullanım kararlarını ifade etmektedir (Eker, 2007; Güvel, 2018). Bu alanlar, doğrudan kamusal hizmet üretimine yönelik olup hem fiziksel hem de işlevsel olarak kent bütününe etkileyebilecek nitelikte projeleri kapsamaktadır. Kentlerin gelişim yönünü belirleyen bu kararlar, aynı zamanda mekânsal organizasyonu yeniden tanımlamakta ve yeni kentsel çekim merkezleri oluşturmaktadır.

Bu kapsamda Türkiye'deki çeşitli kentlerde yapılan çalışmalar, büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının kentsel yayılmayı önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymaktadır. Çavuş ve Başaran Uysal'ın (2018) Çanakkale özelinde gerçekleştirdiği mekânsal analiz, büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının kent çeperlerinde yeni çekim alanları oluşturarak mekânsal dönüşümü derinleştirdiğini ortaya koymaktadır. İstanbul ölçeğinde Akın (2013), üçüncü köprü, Kuzey Marmara Otoyolu ve üçüncü havalimanı gibi büyük altyapı projelerinin kent makroformunu dönüştürdüğünü ve doğal alanlar üzerinde yapılaşma baskısı yarattığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Özdemir Çelik'in (2013) Başakşehir örneği üzerinden yürüttüğü çalışma, TOKİ eliyle gerçekleştirilen büyük ölçekli konut projeleri ve ulaşım yatırımlarının çevresel yapılaşmayı tetiklediğini göstermektedir. Bahçeşehir ve Kayaşehir gibi alanlarda yoğun konut gelişimi yaşanmış, bu süreç kamu güvencesi, yüksek yapı standartları ve ulaşım altyapısıyla desteklenmiştir. Ayrıca Ankara örneğinde Güneş vd. (2022), Bağlıca, Dodurga ve Alacaatlı mahallelerinde kamu yatırımları ile ulaşılabilirliğin artması sonucu kentsel yayılmanın hızlandığını ortaya koymuştur. Özellikle Ankara-Eskişehir Devlet Yolu çevresinde

konumlanan büyük kamu kurumları ve üniversite alanları, kent merkezinden çevreye doğru yönelen yayılmayı teşvik etmiştir. Bu çalışmanın, diğer çalışmalardan farkı ise büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının yalnızca sonuçlarını değil, bu yatırımların plan kararlarıyla ilişkisini ve kent makroformu üzerindeki yönlendirici etkilerini mekânsal analizlerle birlikte değerlendirerek bütüncül bir yaklaşım sunmasıdır.

Bu çerçevede, Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan neoliberal politikalar da kentsel yayılma olgusunun anlaşılmasında önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Planlamanın yönlendirici rolünün zayıfladığı, mekân üzerindeki belirleyiciliğin piyasa aktörlerine devredildiği bu dönemde, kentler daha çok yatırım alanları olarak görülmeye başlanmıştır. Tekeli (2001), bu dönüşümü “planlamanın modernite ile olan bağının kopuşu” olarak tanımlamakta; kent mekânının kamusal bir üretim alanı olmaktan çıkarak kâr amacı güden bir yatırım aracına dönüştüğünü ifade etmektedir. Bu anlayış, özellikle kamu eliyle gerçekleştirilen büyük ölçekli projelerin, kent çeperlerinde plan kararlarını zorlayan ve kimi zaman aşan biçimlerde yapılaşma baskısı oluşturmaya neden olmuştur (Özdemir Çelik, 2013).

Kentsel yayılma olgusu, yalnızca nüfus artışı ya da fiziksel büyümeyle sınırlı olmayan, çok boyutlu ve dinamik bir süreçtir. Günümüzde bu süreci şekillendiren temel etkenlerden biri, büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarıdır. Söz konusu kararlar, kentlerin makroformunu dönüştürmekte, yeni gelişme akslarını tanımlamakta ve kimi durumlarda planlı gelişim sınırlarının ötesinde yayılmaları beraberinde getirmektedir. Ancak literatürde, bu kararların kent makroformu üzerindeki etkilerini yerel ölçekte ve mekânsal bağlamda ele alan bütüncül çalışmalar sınırlıdır. Bu durum, özellikle Konya gibi hızlı büyüme gösteren kentlerde yaşanan mekânsal dönüşümlerin anlaşılmasını ve planlama süreçlerinin sağlıklı biçimde yönlendirilmesini güçleştirmektedir. Bu çalışma sürdürülebilir ve bütüncül bir planlama yaklaşımı geliştirilmesi adına önemli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma Konya kent merkezinin 1983 yılında hazırlanan ilk kapsamlı planı ile başlayan ve 1999, 2014 ve 2018 yıllarında onaylanan planlar kapsamında, kent merkezinde gerçekleştirilen büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarını değerlendirmektedir. Çalışmada ele alınacak büyük ölçekli kamusal kullanım kararları, ilgili akademik literatür, tezler ve plan incelemelerinden elde edilen bulgular doğrultusunda seçilmiştir. Çalışma, iki aşamalı bir yöntemsel yaklaşım benimsemektedir. İlk aşamada, farklı dönemlerde onaylanan planlar analiz edilmiş; bu planlara paralel olarak hayata geçirilen büyük ölçekli kamusal kullanım kararları (eğitim, sağlık, ulaşım, sanayi ve kamusal hizmetler) belirlenmiştir. İkinci aşamada ise, ilgili dönemlerde gerçekleştirilen bu kullanım kararlarının kentsel yayılma üzerindeki etkileri, Google Earth uydu görüntüleri aracılığıyla mekânsal olarak değerlendirilmiştir. Yapılaşmış alanların belirlenmesinde manuel sayısallaştırma yöntemi kullanılmış; görüntüler üzerinde yerleşik alanlar görsel yorumlama yoluyla sınırlandırılarak sayısallaştırılmıştır. Bu işlem, her dönemin yapılaşma düzeyini gösterecek ayrı veri katmanları oluşturularak gerçekleştirilmiştir. Böylece farklı yıllara ait yapılaşma sınırları net bir şekilde ortaya konmuştur. Bu kapsamda, söz konusu kullanımların plan kararlarıyla ilişkisi ve kent makroformu üzerindeki yönlendirici etkileri detaylı şekilde analiz edilmiştir. Çalışma, yalnızca fiziksel yayılma verileriyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda planlama politikaları ve kamusal müdahalelerin kentsel gelişim üzerindeki belirleyici rolünü de irdeleyerek bütüncül bir değerlendirme sunmaktadır.

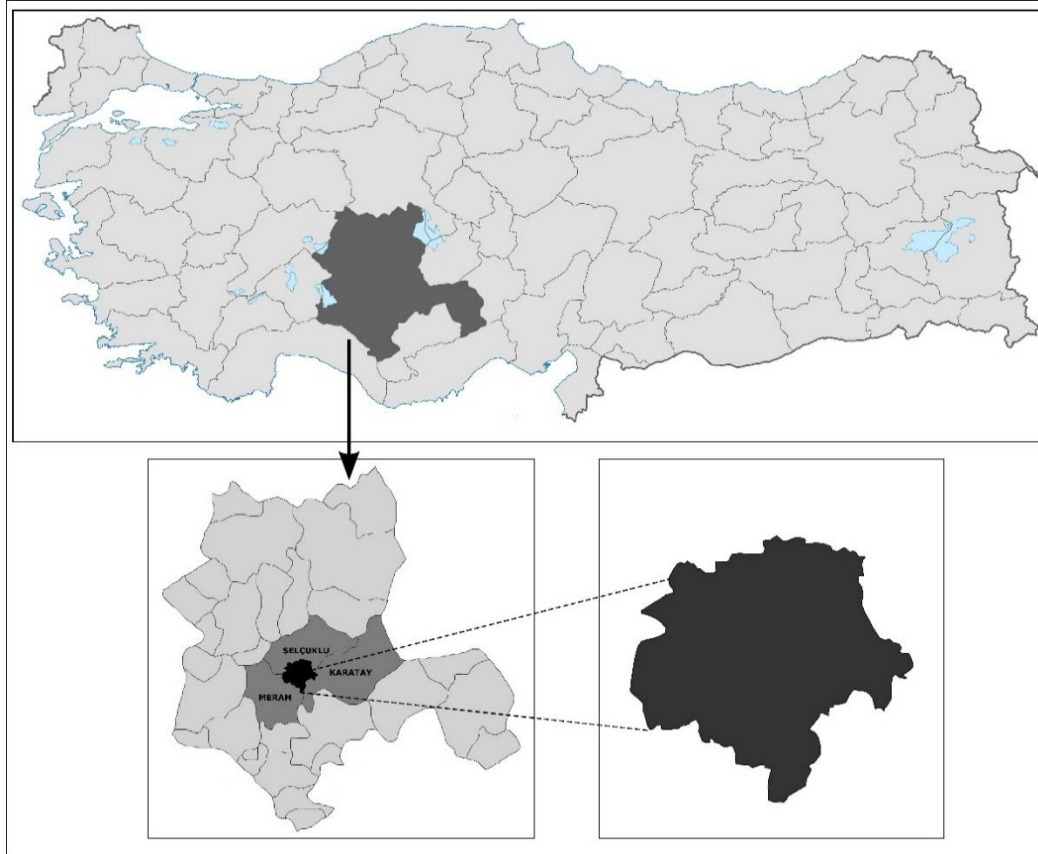
BULGULAR: KONYA KENT MERKEZİNİN PLANLAMA SÜREÇLERİ VE BÜYÜK ÖLÇEKLİ KAMUSAL KULLANIM KARARLARI

Türkiye’nin İç Anadolu Bölgesi’nde yer alan Konya, Anadolu’nun en eski yerleşim alanlarından

biri olma niteliğiyle tarihsel bir öneme sahiptir (Şekil 1). Geniş coğrafi yüzölçümü ve stratejik konumuyla öne çıkan şehir, günümüzde tarımsal üretim kapasitesi, sanayi faaliyetleri, istihdam olanakları ve ticaret ağıyla Türkiye ekonomisinde önemli bir rol üstlenmektedir. Konya kent merkezinde fiziksel gelişimini sınırlayan doğal engellerin bulunmaması, kentin yatay yönde genişlemesine zemin hazırlamış; bu durum üç farklı merkez ilçeyi barındıran kentin oldukça yayılmış bir kent formuna sahip olmasına neden olmuştur.

Şekil 1

Konya'nın Konumu (Yazarlar tarafından üretilmiştir)

Konya kentinin mekânsal gelişimi, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkiye'deki genel kentleşme eğilimleriyle paralel olarak hem demografik hem de fiziksel düzeyde önemli dönüşümler geçirmiştir. 1985'te merkez ilçe nüfusu 521.287 iken, bu sayı 2020'de 1.359.251'e ulaşmıştır. Aynı dönemde yapılaşmış alanlar %241 oranında büyürken, nüfus artışı %160'ta kalmıştır; bu da fiziksel yayılmanın demografik büyümeyi aştığını göstermektedir (Serdaroğlu Sağ, 2021; TÜİK, 2024).

Bu sürece paralel olarak nüfus yoğunluğu da azalmış; 1985'te hektar başına 55 kişi olan değer, 2020'de 42'ye gerilemiştir. Nüfus artmasına rağmen yoğunluğun düşmesi, kentsel alanın daha parçalı ve düşük yoğunluklu bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir (Serdaroğlu Sağ, 2021).

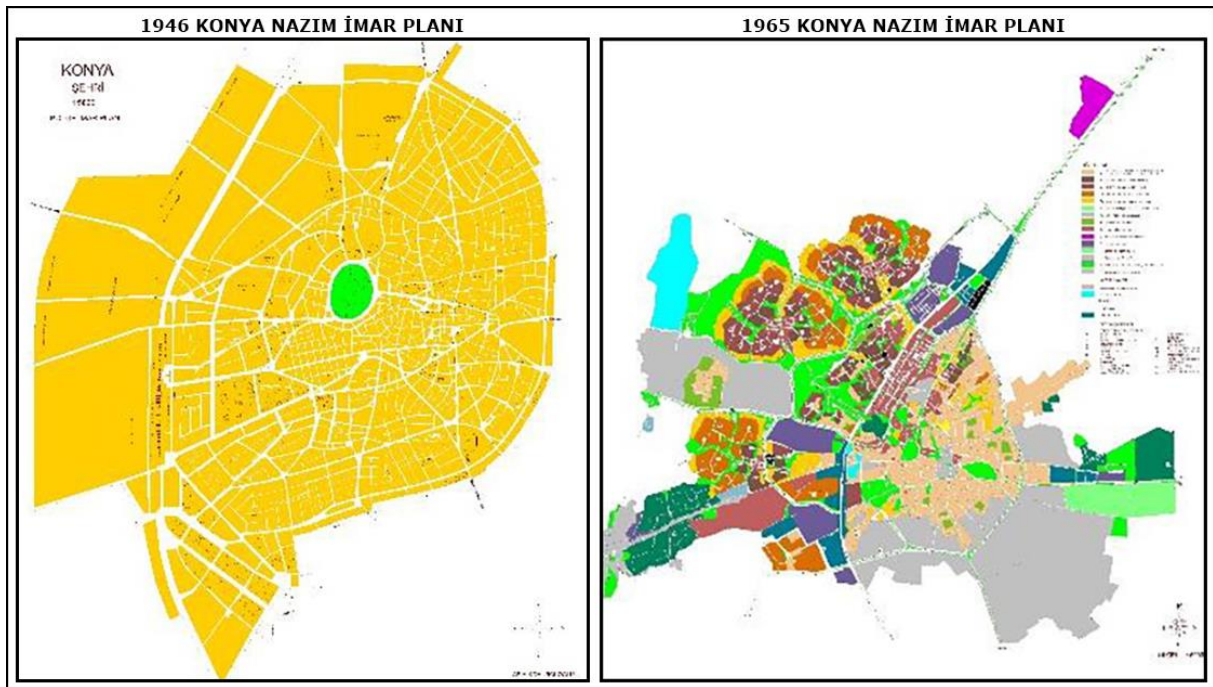
Konya'nın planlı gelişim süreci, bu mekânsal değişimlerle doğrudan ilişkilidir. Kente ilişkin ilk nazım imar planı, 1946 yılında Jansen tarafından hazırlanmış olup merkezi yapıyı korumaya yönelik, kompakt bir kent formu benimsemiştir (Şekil 2). Bu plan çerçevesinde kentsel gelişimin batıya, özellikle demiryolu çevresine yönlendirilmesi amaçlanmıştır; sanayi alanlarının da aynı bölgeye yerleştirilmesiyle batı ve güneybatı aksında kontrollü bir büyüme önerilmiştir (Yenice, 2005). Ancak

uygulamada, planın doğu ve güney yönlü gelişme öngörülerine rağmen, kent daha çok güney ve güneydoğudaki verimli tarım arazilerine doğru yayılmıştır. Ayrıca 1954 yılında, 1946 planının temel kararlarını büyük ölçüde koruyan revizyon planı niteliğinde bir plan hazırlanmıştır (Yenice, 2012).

1960'lı yıllardan itibaren Türkiye genelinde hız kazanan sanayileşme süreci, Konya'nın hem demografik hem de mekânsal yapısında belirgin dönüşümlere neden olmuştur ve 1965 yılında üçüncü nazım imar planı hazırlanmıştır. Bu plan, doğal eşiklere duyarlı yaklaşımıyla batı ve kuzey yönlü büyümeyi hedeflemiş, lineer kent modeli önererek sanayi ve konut alanlarını yeşil kuşaklarla ayırmayı önermiştir (Yenice, 2012). Yeni bir yönetim ve ulaşım merkezinin kuzeybatıda kurulması öngörülse de kent tek merkezli yapısını büyük ölçüde korumuştur (Şekil 2). 1967–1983 dönemindeki ilave planlarla, kuzeyde organize sanayi bölgeleri ve gecekondu önleme bölgeleriyle bu strateji kısmen uygulanabilmiştir (Yenice, 2005).

Şekil 2

1946 Konya Nazım İmar Planı ve 1965 Konya Nazım İmar Planı (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2021)

Konya'da hazırlanan ilk kapsamlı plan, 1983 tarihli Çevre Düzeni Planı'dır. Bu bağlamda, makale kapsamında 1983 sonrası dönemde hazırlanan planlar ile büyük ölçekli kamusal kullanım kararları incelenecektir.

1983 Plan Dönemi ve Büyük Ölçekli Kamusal Kullanım Kararları

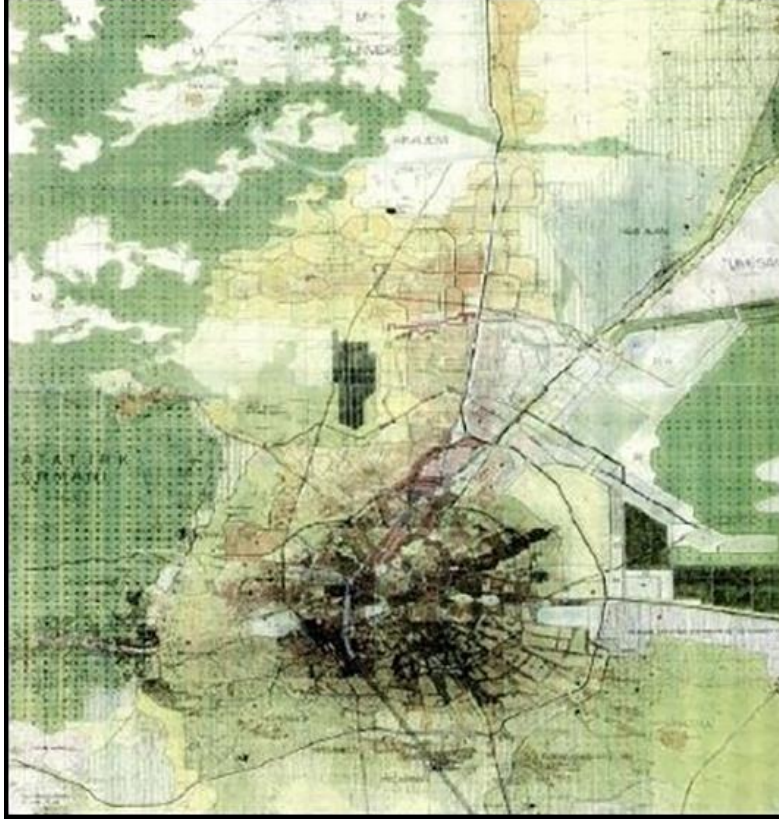
Konya'nın mekânsal gelişiminde ilk olarak, 1983 yılında hazırlanan ilk üst ölçekli Çevre Düzeni Planı belirleyici olmuştur. Bu plan, hızlı nüfus artışı, konut yetersizliği ve kaçak yapılaşma sorunlarına çözüm üretmeyi amaçlamıştır. Organize sanayi bölgeleri ve üniversite alanlarının kent çeperine konumlandırılması, yeni çekim merkezleri yaratmış; bu durum plansız büyümenin kontrolünü ve mücavir alan sınırlarının genişletilmesini gerektirmiştir (Yenice, 2012).

1983 Planı, Konya'nın kuzeye doğru gelişmesini hedeflemiş, güneydeki verimli tarım arazilerinin korunması ile doğu-batı eksenindeki elverişsiz toprak koşulları bu kararın temel dayanakları olmuştur. Planın iki ana hedefi, kent yapısının çok merkezli anakent formuna dönüşümü ve ekonomik yapının sanayi odaklı hale getirilmesidir. Bu kapsamda kuzeyde 491 hektarlık ticaret bölgesi ve Konya–Ankara

ile Konya–Aksaray yolları çevresinde yeni sanayi alanları planlanmıştır. Ulaşım altyapısında ise çevre yolu hatları yeniden düzenlenmiş, şehirlerarası otobüs terminalinin kentin kuzeyine taşınması planlanmıştır (Yenice, 2012) (Şekil 3). Ayrıca 1975 yılında kurulan Selçuk Üniversitesi de 1985 döneminde kentsel yayılmayı etkileyen önemli bir dinamik oluşturmuştur.

Şekil 3

1983 Konya Çevre Düzeni Planı (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2021)

Selçuk Üniversitesi (1975)

1975 tarihinde kabul edilen “Dört Üniversite Kurulması Hakkında Kanun” ile yeni üniversitelerin kurulması kapsamında Konya’da kurulan Selçuk Üniversitesi, kuruluş aşamasında Fen Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi ile eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır.

Üniversite için en uygun alan olarak Konya’nın kuzey kesiminde yer alan Malas köyü civarındaki İstanbul Caddesi üzerindeki bölge belirlenmiş ve burada kamulaştırma çalışmalarına başlanarak yerleşke süreci bu alanda şekillenmiştir (Boysal, 1981).

Konya Hafif Raylı Sistem (1992)

Konya’nın mekânsal olarak büyümesi ve Selçuk Üniversitesi’nin İstanbul Yolu üzerinde konumlandırılması, yeni ulaşım alternatiflerinin değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, 1983 yılında hazırlanan “Konya Kent İçi Ulaşım Planı Sentez ve Öneriler Raporu” ile hafif raylı sistem kurulması önerilmiş ve bu plan, ilgili bakanlık tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Aynı yıl, bu öneriye yönelik fizibilite çalışmalarının başlatılması amacıyla Devlet Planlama Teşkilatına resmi başvurular yapılmıştır. 1985 yılında yapılan ön etütle birlikte projenin yatırım programına alınması talep edilmiş ve aynı yıl içerisinde Yatırım Teşvik Belgesi temin edilmiştir.

Tramvay 28 Eylül 1992 tarihinde Alaaddin-Cumhuriyet arasındaki 10,5 kilometrelik hatta başlatılmıştır. Sistemin ikinci aşaması olan Cumhuriyet-Kampüs arasındaki 8 kilometrelik bölüm ise 19 Nisan 1996 tarihinde resmi olarak hizmete alınmıştır (T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2000; Konya Büyükşehir Belediyesi, 2025).

Konya Organize Sanayi Bölgesi (1996)

Türkiye’de organize sanayi bölgeleri (OSB) modeli ile planlı sanayileşme sürecinin Konya’da hayata geçirilmesi, yerel ölçekte önemli bir sanayi politikası girişimi olarak öne çıkmıştır. 1996 yılında Konya Belediyesi tarafından başlatılan bu girişim, Türkiye’de erken dönem OSB örneklerinden biri olmuştur.

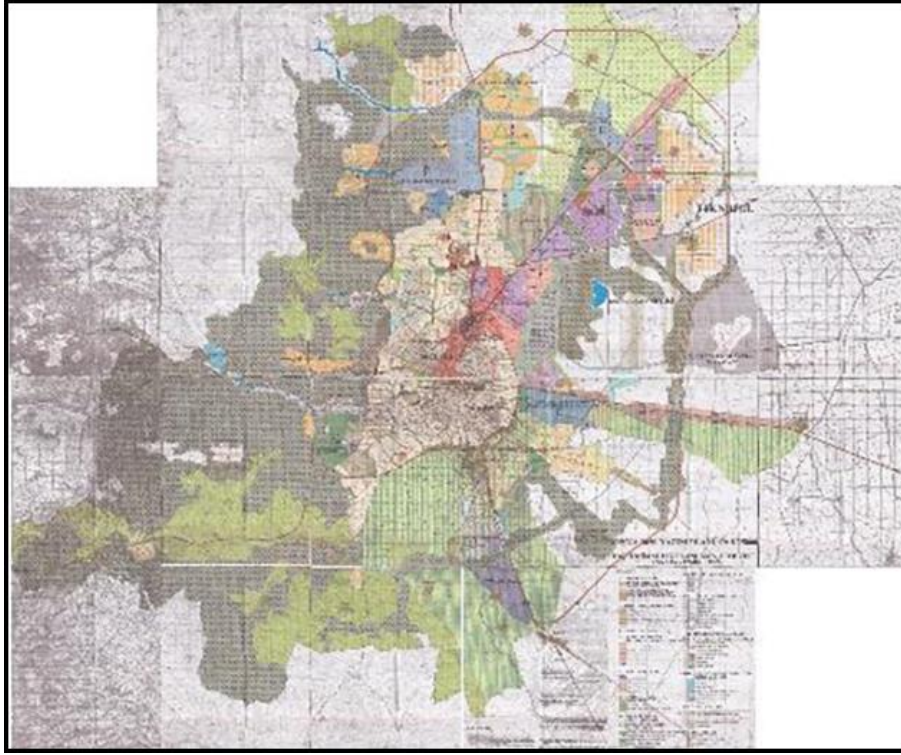
Konya 1. Organize Sanayi Bölgesi, 150 hektarlık bir alan üzerinde kentin kuzeydoğu yönünde faaliyete geçmiştir. Bu tercih, şehrin o dönemki büyüme yönleri, ulaşım olanakları ve kentsel yayılmanın dışında kalma hedefi gibi çeşitli mekânsal kriterler göz önünde bulundurularak yapıldığını göstermektedir. Ancak kısa süre içerisinde söz konusu alan, artan sanayi talebine ve üretim kapasitesine yanıt veremez hale gelmiş ve zaman içinde II. Ve III. OSB’nin kurulması ile mekânsal olarak büyütülmüştür.

Yeni Otogar Alanı (1997)

1965 tarihli Nazım İmar Planı’nda, kent merkezinde kalmış olan eski otogarın kuzeyde, Ankara ve İstanbul yollarına yakın Nalçacı mevkinde bir noktaya taşınması hem ulaşım verimliliğini artırmak hem de yeni bir çekim merkezi oluşturmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak zamanla kent makroformu bu çekim noktası etrafında şekillenmiş ve otogar, kurulduğu dönemde çeperde yer almasına rağmen, ilerleyen yıllarda kent merkezinin içinde kalmıştır. Bu durum, planlı gelişim çerçevesinde tasarlanan bir alanın, kentsel büyümenin doğal seyrine bağlı olarak işlevini yitirmesi ve yeni çözümlerin gerekliliğini doğurmuştur. Özellikle 1983 tarihli Çevre Düzeni Planı ile otogarın daha kuzeydeki bir alana taşınması yönünde kararlar alınmış; bu doğrultuda mevcut terminal yapısı 2000 yılında hizmete girmiştir. Bu süreç, yalnızca bir ulaşım tesisinin yer değişimini değil, aynı zamanda Konya’nın planlı büyüme stratejilerinin, çekim merkezlerinin yer değiştirmesinin ve ulaşım organizasyonunun yeniden kurgulanmasının somut bir örneğidir (Meşhur, 2008; Konya Büyükşehir Belediyesi, 2024).

Şekil 5

1999 Konya Nazım İmar Planı (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2021)

Havalimanı (2000)

Konya Havalimanı, 1999 Nazım İmar Planı'nda kentin doğusunda planlanmış, fakat 2000 yılında kentin kuzeydoğusunda yer alan bir bölgede kurulmuştur. Türk Hava Kuvvetleri'ne ait askeri alanın sivil havacılık faaliyetlerine açılması sayesinde, ek alan tahsisine gerek duyulmadan mevcut altyapıdan etkin biçimde yararlanılmıştır (DHMİ – Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü, 2020). Bölgenin geniş açık arazi yapısıyla büyük ölçekli havacılık altyapılarının inşasına elverişli nitelikte olması yer seçimi için önemli bir etken olmuştur. Ayrıca kuzeydeki ana ulaşım akslarına, özellikle Ankara ve İstanbul yönlerine uzanan karayollarına yakın olması yer seçiminin yalnızca teknik gereksinimlerle sınırlı kalmadığını, kentin mekânsal gelişim dinamikleri de gözetilerek yapıldığını göstermektedir.

Konya Teknokent (2004)

2003 yılında Resmî Gazete'de yayımlanan kararla kurulan Teknokent'in, Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü içinde yer seçmesi, üniversite-sanayi iş birliğini doğrudan fiziksel bir yakınlığa da dönüştürmüştür. Kuruluş sürecinde, kendi özel yapılarının inşası tamamlanmadan üniversiteye ait bir yapının tahsis edilmesi, Konya Teknokent'in faaliyetlerine hızla başlamasını sağlamış ve 1999 planında yer almasa da kentsel gelişim açısından önemli bir unsur olmuştur.

Yer seçiminin Alaaddin Keykubat Kampüsü içinde gerçekleştirilmiş olması, üniversitenin güney aksındaki geniş ve gelişmeye açık alanlarından yararlanma olanağı tanımış; özellikle Teknoloji Geliştirme Bölgesi'ndeki yeni yerleşke ile birlikte, ileriye dönük büyüme potansiyeli de dikkate alınarak planlanmıştır. Konya Teknokent'in yer seçimi; fiziksel erişilebilirlik, üniversiteye entegrasyon ve genişleme potansiyeli gibi kriterlerin bütünsel olarak ele alındığı, işlevsel bir karar süreci ile şekillenmiştir (Teknopark Konya Teknoloji Geliştirme Bölgesi Derneği, 2023).

Karatay Şehir Parkı (2005)

Karatay Şehir Parkı, Konya'nın doğusunda 2005 yılında açılmıştır. Kentin yeşil altyapı yatırım kararları arasında önemli bir yer tutan bu alan, hem hayvanat bahçesi hem de piknik alanı olarak işlev gören çok amaçlı bir rekreasyon alanı olarak planlanmıştır. Her ne kadar kentsel gelişim planlarında öncelikli yön olarak kuzeydoğu koridoru öngörülmüş olsa da, parkın bulunduğu çevre alanlarda gelişimi tetiklemiştir.

Selçuk Üniversitesi Toplu Konut Projesi (2006)

Selçuk Üniversitesi TOKİ toplu konutları, akademik personelin konut ihtiyacını karşılamak amacıyla, kentin kuzeyinde ve İstanbul Yolu'nun batısında konumlandırılmıştır. Her ne kadar söz konusu alan, projelendirme döneminde kent merkezine görece uzak bir konumda bulunsada ana ulaşım akslarına yakınlığı sayesinde hem kent merkeziyle hem de üniversite yerleşkesiyle olan erişilebilirliği büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Başlangıçta kentsel çeperde yer alan bu alan, Konya'nın kuzeye doğru mekânsal yayılımı sonucunda zamanla çevresinde yeni gelişimleri tetiklemiş ve kentsel gelişimi yönlendirmiştir.

Beyhekim Hastanesi (2007)

Dönemin yürürlükte olan planında yer almayan Konya Beyhekim Devlet Hastanesi, kentin kuzeybatı yönündeki gelişme aksı üzerinde yer almaktadır ve 2007 yılında sağlık hizmeti sunumuna başlamıştır (Konya İl Sağlık Müdürlüğü, 2024). Kuruluş dönemi itibarıyla hastanenin konumlandığı alan, kent merkezine göre nispeten uzak, yapılaşmanın sınırlı olduğu bir bölge olarak değerlendirilmiştir. Özellikle İstanbul Yolu ve Yeni İstanbul Caddesi gibi ana ulaşım arterlerine uzaklığı ve hafif raylı sistemle entegre olmaması, erişilebilirlik açısından sorunlar oluşturmuş; bu durum, hastanenin kent içi sağlık erişimi bağlamında çeperde kalan bir işlev üstlenmesine neden olmuştur.

Ancak, kentsel gelişim süreci içerisinde söz konusu bölge, toplu konut yatırımlarıyla birlikte önemli bir yerleşim alanı haline gelmiştir. Bölgede nüfus yoğunluğunun artması, Beyhekim Devlet Hastanesi'nin yer seçimini uzun vadede daha etkin kılmıştır.

Konya Adliyesi (2008)

Konya'da Alaaddin tepesinin kuzeyinde yer alan eski adliye binası, uzun yıllar boyunca kent merkezinde hizmet vermiştir. Ancak zamanla artan nüfus, iş yükü ve mekânsal yetersizlikler nedeniyle mevcut yapı ihtiyacı karşılayamaz hale gelmiştir.

Yeni Konya Adliyesi, kentin doğusunda, Adana Çevre Yolu üzerinde inşa edilmiştir ve 2008 tarihinde hizmete açılmıştır (Emekli ve Büyüksahin, 2020). Yapı, kent merkezine kısmen yakın bir konumda yer almakta olup, kent içi toplu taşıma sistemlerinden tramvay hattı ile entegre edilmiştir. Bu ulaşılabilirlik, adliyenin bulunduğu bölgenin zaman içinde daha cazip hale gelmesine katkı sağlamıştır.

Adliye binasının taşındığı dönemde, yeni konumu henüz kentsel gelişmenin tam olarak ulaşmadığı, görece boş bir alan niteliğindedir. Ancak kamu yapısının bölgeye çekilmesiyle birlikte çevresinde ticaret alanları gelişmeye başlamış, doğusuna büyük ölçekli bir sağlık yatırımı olan Konya Şehir Hastanesi inşa edilmiştir. Ayrıca Adliye çevresinde eğitim tesisleri, açık ve yeşil alanlar gibi çeşitli kamusal kullanımlar oluşturulmuş, böylece alanın kentsel donatı niteliği artmıştır. Yapılaşma ise bu bölgede görece yavaş bir seyir izlemiştir.

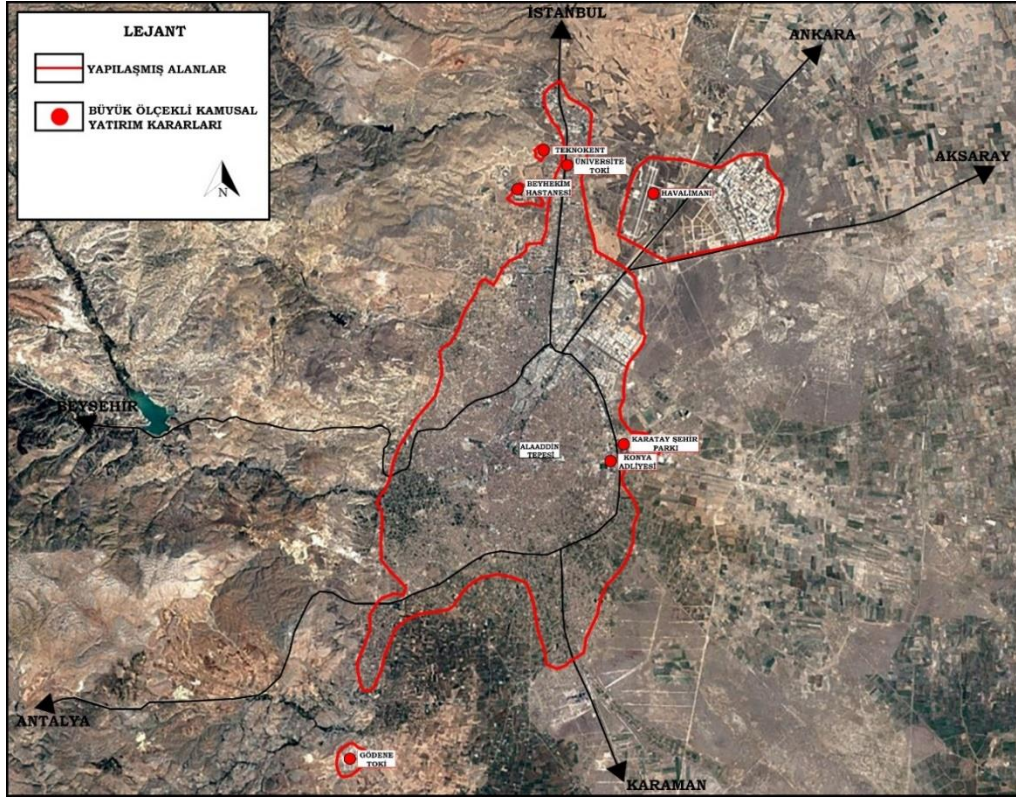
Meram 1. Etap Toplu Konut Projesi (Gödene TOKİ) (2011)

Meram 1. Etap Toplu Konutları, Konya ili Meram ilçesi sınırlarında, Gödene Mahallesi'nde planlanmıştır. Proje 2011 yılında tamamlanarak teslim edilmiştir (Komyapı, 2021). Kentin güneybatı

kesiminde, başlangıçta büyük ölçüde boş arazilerle çevrili olan toplu konut alanı zaman içerisinde çevresel gelişimi teşvik etmiş ve çevresinde eğitim alanları, ticaret alanları, yeni konut yerleşimleri ve spor tesisleri gibi çeşitli kentsel kullanım alanları ortaya çıkmıştır.

Şekil 6

1999 Plan Dönemi Konya Kent Merkezinde Büyük Ölçekli Kamusal Kullanım Kararları (2014 Yılı Uydu Görüntüsü zerinden yazarlar tarafından üretilmiştir.)

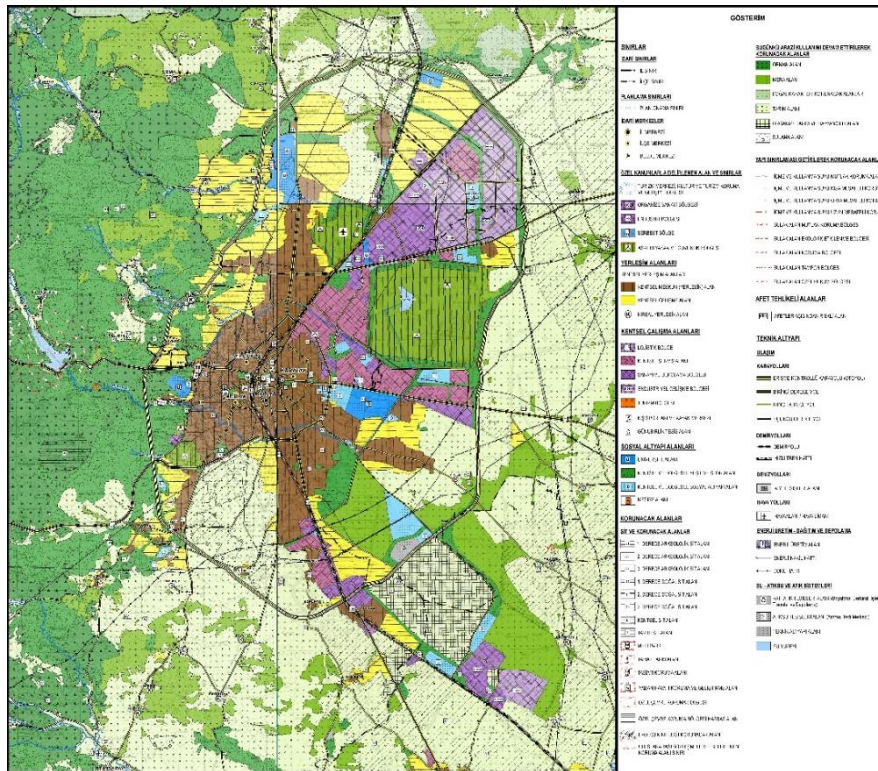
1999 planı sonrasında hayata geçirilen büyük ölçekli kamusal kullanım kararları, kentin çeperinde farklı yönlerde konumlanmıştır. Planda kuzey, kuzeydoğu ve güney yönlü gelişme öngörülse de, uygulamalar çok yönlü ve dağınık bir büyümeye yol açmış; plan bütünlüğü sağlanamamıştır. Ayrıca tarım alanlarının korunması hedefi, kontrolsüz kentsel yayılma nedeniyle büyük ölçüde başarısız olmuştur (Şekil 6).

2014-2018 Konya Çevre Düzeni Plan Dönemi ve Büyük Ölçekli Kamusal Kullanım Kararları

Konya’da, bir önceki planlama sürecinde alınan kararlar ve bu döneme kadar gerçekleştirilen büyük ölçekli kamusal kullanım kararları, kentin mekânsal gelişimini şekillendiren temel unsurlar olmuştur. Bunun yanı sıra, 2013 yılında onaylanan 1/100.000 Ölçekli 2014-2018 Çevre Düzeni Planı da yeni gelişim dinamikleri doğrultusunda etkili olmuş; bu planla birlikte kentin baskın gelişim yönü kuzey aksı olarak belirlenmiştir (Şekil 7). Bu dönemde kentte Necmettin Erbakan Üniversitesi, toplu konut projeleri, Bilim Merkezi ve yeni stadyum alanı gibi büyük ölçekli kamusal kullanım kararları gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kullanım kararlarının çoğunluğu kentin kuzeyinde konumlanarak kuzey yönlü gelişimi desteklemiştir.

Şekil 7

2014-2018 Konya Çevre Düzeni Planı (ÇŞB, 2018)

80 Binde Devr-i Alem Parkı (2014)

Konya'nın güneybatısında yer alan 80 Binde Devr-i Alem Parkı, 2014 yılında hizmete açılmıştır. Dönemin önemli yeşil altyapı düzenlemelerinden biri olan bu alan, tema park niteliği taşımaktadır (Tezer ve Bingöl, 2021). Kentsel çeperde konumlanmasına ve plan kararlarının ağırlıklı olarak kentin kuzey yönündeki gelişimi desteklemesine bağlı olarak çevresindeki gelişim sınırlı kalmıştır. Ancak buna rağmen park, yakın çevresinde konut alanları, ticaret alanları ve sosyal donatı alanlarının oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Konya Bilim Merkezi (2014)

Konya Bilim Merkezi, Türkiye’de TÜBİTAK desteğiyle hayata geçirilen ilk bilim merkezi olma özelliğini taşımaktadır. Bu yönüyle tematik kamusal yapıların kent içindeki yeri bağlamında önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bilim merkezinin ön açılışı 2014 yılında yapılmış, sonrasında ise tam kapasiteyle hizmet vermeye başlamıştır (TÜBİTAK, 2019).

Bilim merkezi, Konya kentinin kuzeydoğusunda, Ankara Caddesi üzerinde konumlanmıştır. Yakın çevresinde organize sanayi bölgesi, piknik ve rekreasyon alanları ile Konya Havalimanı gibi farklı kentsel kullanımların bulunması, bilim merkezinin mekânsal bağlamını çeşitlendirmektedir. Ancak bu çeşitlilik, aynı zamanda yapılaşma yoğunluğunu sınırlandırıcı bir etki de yaratmıştır.

Konya Stadyumu (2014)

Konya'nın merkezinde yer alan stadyum modernist planlama anlayışının etkisiyle şekillenerek, trafik yoğunluğu ve artan seyirci kapasitesi gibi gerekçeler ile kentin kuzeyine taşınmıştır (Özmertyurt ve Oral, 2018). 2014 yılında hizmete açılan Konya Büyükşehir Belediye Stadyumu'nun, kent merkezinden uzaklaştırılarak kuzeydoğu yönünde gelişme gösteren yeni bir alanda konumlandırılması,

kentsel mekânın yeniden örgütlenmesi sürecinde kentsel büyüme stratejilerinde önemli bir rol oynamıştır.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Köyceğiz Yerleşkesi (2014)

Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2010 yılında Konya Üniversitesi adıyla kent merkezinde kurulmuş ve 2012’de güncel adını almıştır. Üniversitenin ana yerleşkesi olarak tasarlanan Köyceğiz Yerleşkesi, 2014 yılında faaliyete geçmiştir ve kentin çeperinde, Köyceğiz Mahallesi’nde yer almaktadır. Ancak, mekânsal olarak periferik bir konumda bulunması, yerleşkenin sınırlı düzeyde sosyo-mekânsal çekim alanı oluşturmaya neden olmakla birlikte özellikle yurt, stüdyo evler ve ticaret gelişimi bağlamında çevresinde gelişimi tetiklemiştir.

Konya Kelebekler Vadisi (2015)

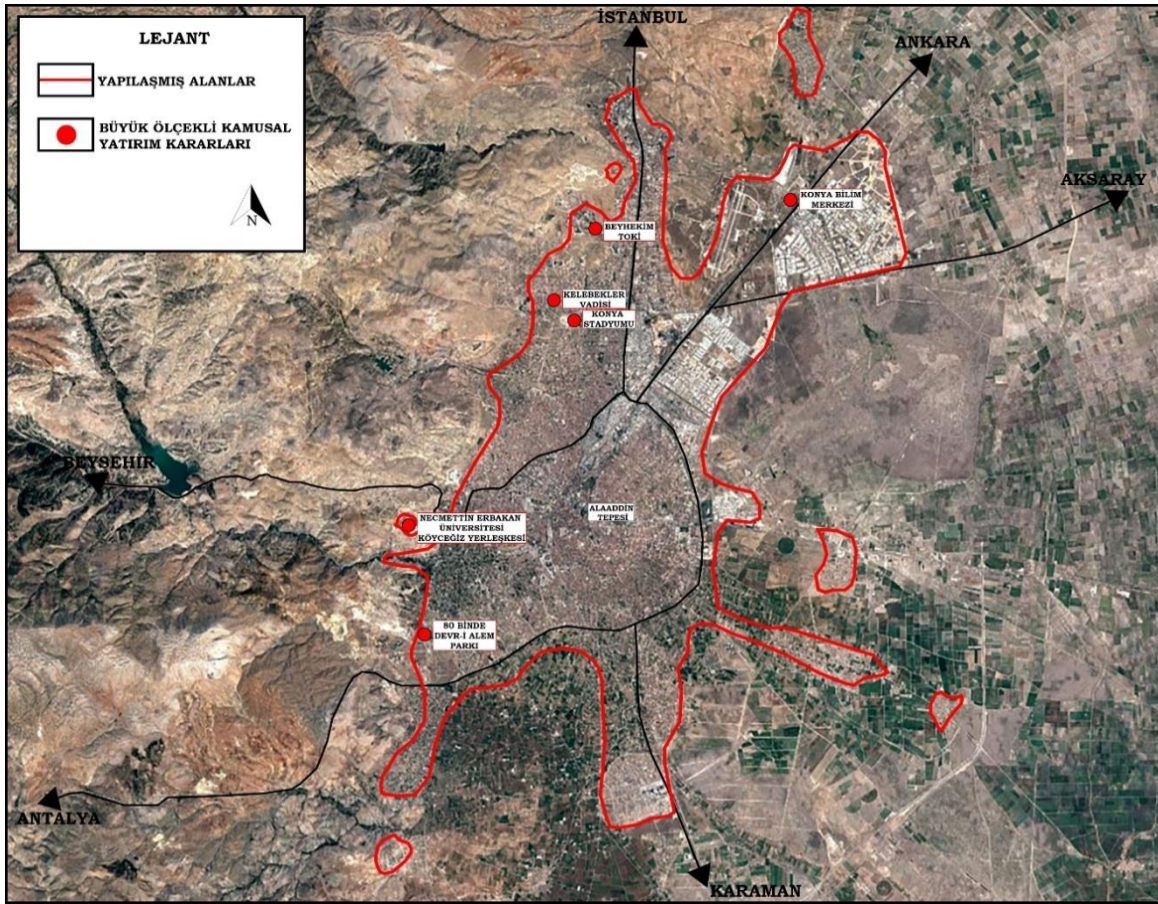
Konya Kelebekler Vadisi, 2015 yılında Selçuklu ilçesinde, kentin kuzeybatısında açılmıştır. Geniş bir alanı kapsayan bu rekreasyon alanı, Konya’nın kentsel yeşil alan düzenlemeleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Söz konusu kullanım kararı hem plan kararlarıyla uyumlu hem de kentin gelişme yönüyle paralel bir mekânsal strateji olmuştur.

Selçuklu (Beyhekim) Toplu Konut Projesi (2016)

Kentin kuzeyinde konumlandırılan ve 2014-2018 planında gelişme konut alanı olarak planlanan Selçuklu Toplu Konut Projesi, 2016 yılı itibarıyla tamamlanmıştır. Toplu konut alanlarının yakın çevresinde hastanesinin yer alması, bölgenin hizmet çeşitliliğini artırmış; bu durum, alanın cazibesini daha da yükseltmiştir. Artan nüfus yoğunluğu, söz konusu bölgede çeşitli sosyal donatılar ile ticaret alanlarının gelişmesine olanak sağlamış ve böylece kuzey-kuzeybatı yönlü bir kentsel yayılma dinamiği ortaya çıkmıştır (Yetkin, 2009).

Şekil 8

2014-2018 Plan Dönemi Konya Kent Merkezinde Büyük Ölçekli Kamusal Kullanım Kararları (2018 Yılı Uydu Görüntüsü üzerinden yazarlar tarafından üretilmiştir.)

2014-2018 Çevre Düzeni Planı'nda Konya'nın gelişim yönü kuzey koridoru olarak belirlenmiş ve bu doğrultuda yapılan büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının önemli bir kısmı plan kararlarıyla uyumlu şekilde kuzey aksında yoğunlaşmıştır. Ancak, kentin güneybatısında hayata geçirilen 80 Binde Devr-i Alem Parkı ve batısında yer alan Köyceğiz yerleşkesi, planda öngörülen gelişim yönüyle çelişen kararlar olmuştur (Şekil 8).

2018 Konya Nazım İmar Plan Dönemi ve Büyük Ölçekli Kamusal Kullanım Kararları

2018 yılında hazırlanan 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı, Konya'nın bu dönemdeki mekânsal gelişimini şekillendiren önemli bir üst ölçekli plan olmuştur. Plan kapsamında önerilen yeni konut alanları ve kentsel çalışma alanları doğrultusunda, kentin kuzey, kuzeybatı ve kuzeydoğu yönlerinde gelişmesi öngörülmüştür (Şekil 9). Bunlarla beraber Konya Teknik Üniversitesi için belirlenen yeni kampüs alanı ve yapım aşamasında olan Konyaray Banliyö Hattı da gelişimin bu yönler doğrultusunda olmasını desteklemektedir. Bu dönemde Konya Şehir Hastanesi, Lojistik Merkez ve Ardıçlı TOKİ projeleri hayata geçirilmiştir.

teslimleri 2021 yılında gerçekleştirilmiş olup, toplam beş etaptan oluşan yerleşim alanının teslim süreçleri 2023 yılına kadar devam etmiştir (Mesart, 2020; TOKİ, 2020; Anadolu Ajansı, 2023).

Ardıçlı yerleşimi, Beyhekim Devlet Hastanesi ve Selçuklu TOKİ Konutları'nın kuzeyinde, eğimli bir topografyaya sahip bir bölgede yer almaktadır. Bu fiziki özellik, çevredeki yapılaşmanın görece seyrek olmasına olmuş ve bölgenin gelişiminin sınırlı kalmasına neden olmuştur. Fakat projenin güneyinde özel sektör eliyle başlatılan yeni konut yatırımları, Ardıçlı TOKİ yerleşiminin kent makroformunun dış çeperinde kentsel yayılmayı tetikleyen yeni bir gelişim aksı olarak şekillendiğini göstermektedir.

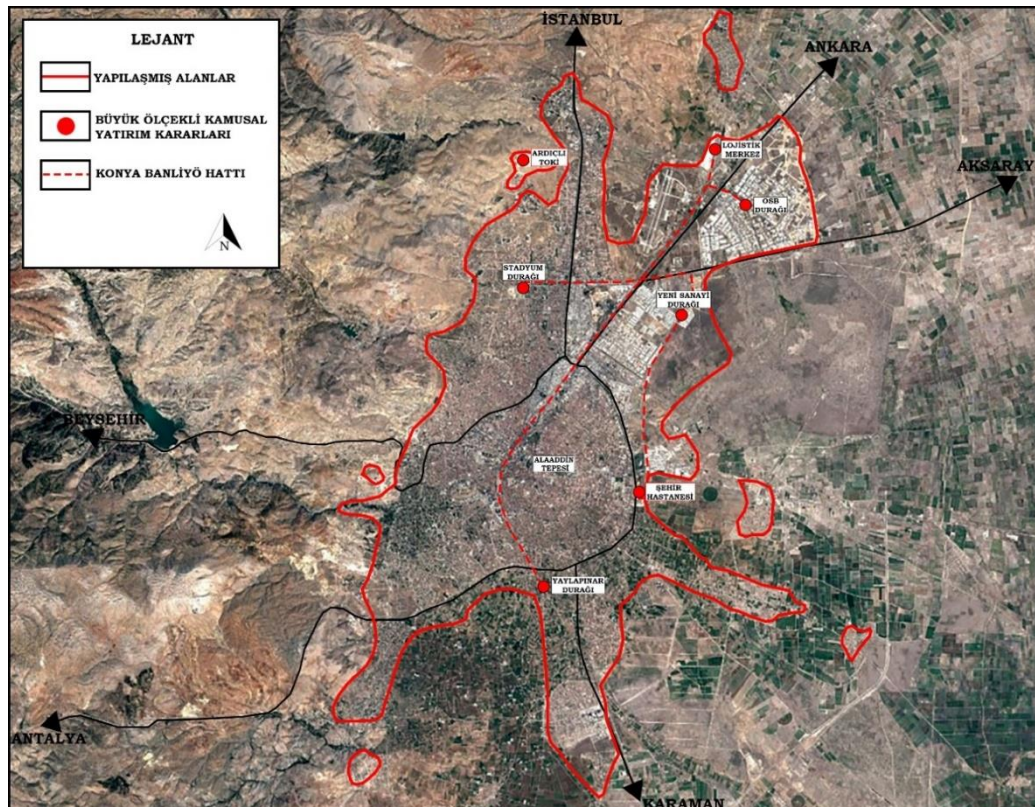
Konyaray Banliyö Hattı (2023)

Konya kent içi ulaşımının çeşitlendirilmesi ve sanayi bölgeleri ile kent merkezi arasındaki erişilebilirliğin artırılması amacıyla geliştirilen KONYARAY Banliyö Hattı, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) ile Konya Büyükşehir Belediyesi arasında 2009’da imzalanan protokol çerçevesinde planlanmıştır. Projenin fiili inşaat süreci 2023 yılında başlamıştır (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2023).

İki etaptan oluşan hattın ilk aşaması, Konya Garı ile Havalimanı arasında uzanan 17,4 km’lik güzergâh ile doğu-batı yönlü toplu taşımayı desteklemeyi hedeflemektedir. 2025’te tamamlanması planlanan bu etap, kent içi hareketliliği artırmayı amaçlamaktadır. İkinci etap ise Yaylapınar-Organize Sanayi Bölgesi arasında uzanacak 8,6 km’lik kuzey-güney hattı ile toplam uzunluğu 26 km’ye çıkararak; sanayi odaklı iş gücü taşımacılığı açısından stratejik işlev üstlenecektir. Ayrıca şehir hastanesi ve sanayi bölgesini birbirine bağlayan banliyö hattı da yapım aşamasındadır (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2023).

Şekil 10

2018 Plan Dönemi Konya Kent Merkezinde Büyük Ölçekli Kamusal Kullanım Kararları (2025 Yılı Uydu Görüntüsü üzerinden yazarlar tarafından üretilmiştir.)

1946–1983 döneminde, özellikle Selçuk Üniversitesi'nin kuzeyde konumlanmasıyla birlikte kamusal kullanımların, çekirdekten çepere doğru yayılma modelini dönüştürmüş ve kuzey yönlü gelişimin ilk adımlarını ortaya koymuştur. Ancak bu süreçte plan kararlarıyla uygulamalar arasında ciddi sapmalar yaşanmış; tarıma elverişli güney ve güneydoğu çeperlerde yoğun yapılaşma meydana gelmiştir. Bu durum, planlama süreçlerinin arazi kullanım kararları üzerindeki etkisinin büyük ölçüde kamu arazileriyle sınırlı kaldığını, özel mülkiyetli alanlarda ise uygulama bütünlüğünün sağlanamadığını göstermektedir.

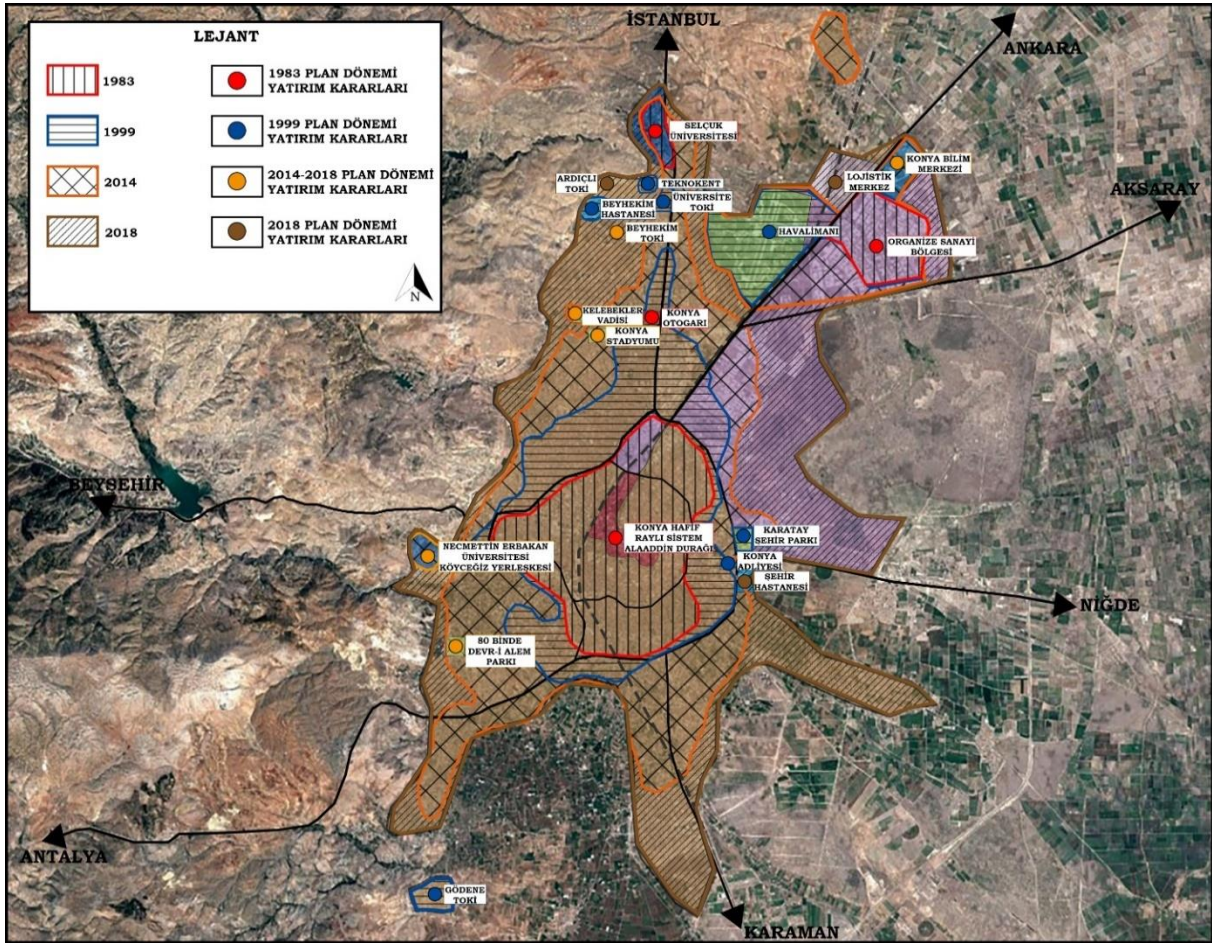
1983 plan döneminde Konya, çok merkezli gelişim modeline geçişin ilk adımlarını atmıştır. Özellikle kuzeye yönelik plan kararları, kamusal kullanım kararlarıyla desteklenmiş ve kent makroformu sistematik olarak yönlendirilmeye başlanmıştır. Bu süreçte, çevre düzeni planları ve ulaşım yatırımları, kuzey aksını yeni bir kentsel çekim bölgesine dönüştürmüştür. Ancak aynı dönemde 1984 tarihli İmar Affı gibi yasal düzenlemeler, plan kararlarının uygulanmasında ciddi sorunlara yol açmış ve güney çeperlerde plansız yayılma eğilimlerini güçlendirmiştir.

1999 Nazım İmar Planı ve 2014-2018 Çevre Düzeni Planı dönemlerinde ise plan kararları ile büyük ölçekli kamusal kullanım kararları daha uyumlu biçimde ilerlemiş; Konya kent makroformunda ırsal ve çok merkezli bir yapının belirginleştiği gözlemlenmiştir. Bu süreçte, ulaşım altyapısındaki gelişmeler ve kamu hizmetlerinin kuzey ve kuzeybatı akslarına taşınması, mekânsal yayılmanın yönünü belirlemiş ve yeni çekim merkezleri oluşturmuştur. Aynı zamanda doğu ve güney yönlerinde de kamusal kullanım kararlarının çeşitlenmesiyle birlikte yayılma yönlerinin çoğaldığı görülmektedir.

2018 plan dönemi sonrası ise kentsel yayılma çok yönlü bir hal almış; yalnızca kuzey değil, doğu, batı ve güney akslarında da mekânsal büyüme ivme kazanmıştır. Konya Şehir Hastanesi gibi büyük ölçekli kararlar ile Konyaray banliyö hattı gibi ulaşım projeleri, özellikle doğu, kuzey ve kuzeydoğu yönünde yeni kentsel gelişim alanlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca kentin doğu ve kuzeydoğusunda büyüyen sanayi alanları da bu yönde yayılmayı hızlandırmaktadır. Kentin batısında yer alan Necmettin Erbakan Üniversitesi Köyceğiz Kampüsü, batı yönlü kentsel yayılmayı teşvik ederken; kuzeyde Ardıçlı TOKİ yerleşimi ve Konya Teknik Üniversitesi'nin yeni yer seçimi gibi kararların da etkisiyle bu bölgelerdeki yayılma eğilimi devam etmektedir. Bunlarla beraber kent, eşzamanlı olarak çok yönlü bir yayılma sürecine girmiştir.

Şekil 12

Kamusal Kullanım Kararları ve Yapılaşmış Alanlar (2025 Yılı Uydu Görüntüsü üzerinden yazarlar tarafından üretilmiştir.)

Bu durum, planlamada öngörülen gelişme akslarının kamusal kullanım kararlarıyla nasıl desteklendiğini ve bu destekle birlikte kent makroformunun şekillendiğini açıkça göstermektedir. Konya kentinde de, Çavuş ve Başaran Uysal'ın (2018) Çanakkale'de, Akın'ın (2013) İstanbul'da ve Güneş vd. (2022) tarafından Ankara'da gerçekleştirilen çalışmalarda olduğu gibi, büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının kentsel yayılmayı şekillendirdiği görülmektedir. Ele alınan diğer çalışmalardan farklı olarak, Konya kent merkezinde bu kararların farklı yönlerde yoğunlaşması, yayılmanın çok yönlü gerçekleşmesine neden olmuş; kenti sınırlayan eşiklerin yokluğu ise süreci hızlandırmıştır. 1983'ten itibaren hazırlanan planların da bu yönelimi desteklediği, dolayısıyla yayılmanın büyük ölçüde planlı gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Ancak bu yayılma eğilimleri, sürdürülebilirlik ilkeleri bağlamında çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle hızlı ve çok yönlü kentsel büyüme; altyapı hizmetlerinin sunumu, çevresel taşıma kapasitesi, sosyal bütünleşme ve arazi kullanımında dengesizlik gibi sorunları gündeme getirmektedir. Bu durum, literatürde "planlı ama parçalı yayılma" olarak tanımlanan olgunun Konya bağlamında da geçerli olduğunu göstermektedir. Ayrıca, yer seçiminde her ne kadar plan kararları etkili olsa da bazı durumlarda plan dışı gelişmelerin de yayılma eğilimlerini belirlediği tespit edilmiştir. Plan kararları ile uygulamalar arasındaki sapmaların yalnızca teknik nedenlerle sınırlı olmadığı da görülmektedir. Siyasi, ekonomik ve toplumsal etkenler de kentsel yayılmanın yönünü belirlemede önemli rol oynamaktadır. Örneğin, kamu arazilerinin yatırım ve gelişim odaklı kullanımı, yerel yönetimlerin önceliklendirdiği projeler veya arazi spekülasyonları, plan kararlarının öngörmediği yapılaşma eğilimlerini tetikleyebilmektedir. Bu durum, kentsel yayılmanın yalnızca planlama

kararlarıyla değil; aynı zamanda kentin sosyo-politik ve ekonomik dinamikleriyle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular da planlama sisteminin esneklik ile bütünsellik arasında gidip geldiğini ve uygulamada farklılaşmaların kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

Çalışmada mekânsal analizler ve uydu görüntüleri, kentsel yayılmanın yönelimlerini ve büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının etkilerini ortaya koymada temel bir araç olarak kullanılmıştır. Kullanılan uydu görüntülerinin çözünürlüğü ve güncelliği, yapılaşmış alanların belirlenmesindeki doğruluk düzeyi ile manuel yorumlama yöntemleri, analiz sonuçlarının hassasiyetini sınırlayabilecek potansiyel kısıtlar olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, özellikle küçük ölçekli değişimlerin eğilimlerinin tam olarak yansıtılamamasına neden olabilir. Dolayısıyla, elde edilen bulguların yorumlanmasında veri setlerinin ve yöntemlerin bu sınırlılıkları göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 1

Konya Kent Merkezinde Gerçekleştirilen Büyük Ölçekli Kamusal Kullanım Kararları ve Kentsel Yayılmaya Etkisi (Yazarlar tarafından üretilmiştir.)

PLAN DÖNEMİ	BÜYÜK ÖLÇEKLİ KAMUSAL KULLANIM KARARLARI	KENTSEL YAYILMAYA ETKİSİ
1983 Çevre Düzeni Planı	1975 – Selçuk Üniversitesi	Çevresinde yurt, sosyal donatı, konut ve ticaret alanlarının gelişmesine neden olarak, kentin kuzeye gelişimini yönlendirmiştir.
	1992 – Konya Hafif Raylı Sistem	Kuzey aksı boyunca çeşitli kentsel kullanım alanlarının oluşmasına zemin hazırlamış ve kuzeye gelişimi yönlendirmiştir.
	1996 – Konya Organize Sanayi Bölgesi	Kentin kuzeybatısında sanayi odaklı büyümeyi teşvik ederek, kentsel yayılmayı kuzeybatıya yönlendirmiştir.
	1997 – Yeni Otogar Alanı	Çevresinde konut, ticaret ve sosyal donatı alanlarının gelişmesine neden olarak, kuzey yönlü gelişimi desteklemiştir.
1999 Nazım İmar Planı	2000 – Havalimanı	Kentin gelişiminde ulaşım altyapısına dayalı yeni bir çekim alanı oluşturarak, kentin kuzeydoğu yönlü yayılımını teşvik etmiştir.
	2004 – Konya Teknokent	Kentin kuzeyinde, üniversite alanının çevresinde kentsel yayılmayı yönlendirmiştir.
	2005 – Karatay Şehir Parkı	Çevresinde konut ve sosyal donatı alanlarının gelişmesine neden olarak, kentin doğuya gelişimini yönlendirmiştir.
	2006 – Selçuk Üniversitesi Toplu Konut Projesi	Çevresinde yapılaşmanın artmasına zemin hazırlayarak, kentin kuzeye gelişimini yönlendirmiştir.
	2007 – Beyhekim Hastanesi	Çevresinde konut ve ticaret alanlarının gelişmesine neden olarak, kuzeybatı yönlü gelişimi desteklemiştir.
	2008 – Konya Adliyesi	Toplu taşıma sistemleriyle entegre olmasıyla birlikte çevresinde ticaret ve sosyal donatı alanlarının gelişmesine neden olmuş ve doğu yönlü yayılmayı teşvik etmiştir.
	2011 – Meram 1. Etap Toplu Konut Projesi	Çevresinde yeni konut alanları, ticaret ve sosyal donatı alanlarının gelişmesine neden olarak, güneybatıya gelişimi yönlendirmiştir.
2014-2018 Çevre Düzeni Planı	2014 – 80 Binde Devr-i Alem Parkı	Yakın çevresinde konut, ticaret ve sosyal donatı alanlarının oluşmasına zemin hazırlayarak, güneybatıya gelişimi yönlendirmiştir.
	2014 – Konya Bilim Merkezi	Çevresinde kamusal kullanım alanlarının oluşmasına neden olarak kuzeydoğu yönlü kentsel yayılmayı desteklemiştir. Ancak çevresindeki işlevsel çeşitlilik yapılaşma yoğunluğunu sınırlamıştır.

	2014 – Konya Stadyumu	Çevresinde konut, ticaret ve sosyal donatı alanlarının oluşmasına neden olarak kuzeydoğu aksında gelişimi yönlendirmiştir.
	2014 – Necmettin Erbakan Üniversitesi Köyceğiz Yerleşkesi	Mekânsal olarak periferik bir konumda bulunmasından dolayı sınırlı gelişime neden olmasıyla birlikte; yurt, stüdyo evler ve ticaret alanlarının gelişmesine zemin hazırlayarak doğuya gelişimi yönlendirmiştir.
	2015 – Konya Kelebekler Vadisi	Çevresinde konut ve ticaret alanlarının gelişmesine neden olarak, kentin kuzeybatıya gelişimini yönlendirmiştir.
	2016 – Beyhekim Toplu Konut Projesi	Çevresinde konut, ticaret ve sosyal donatı alanlarının gelişmesine zemin hazırlayarak, kuzeybatıya gelişimi yönlendirmiştir.
2018 Nazım İmar Planı	2020 – Konya Şehir Hastanesi	Çevresinde bulunan diğer kamusal yatırımlar ile çok işlevli bir kentsel odak oluşturmuş ve yeni ticaret alanlarının gelişmesine neden olarak doğuya yayılmayı yönlendirmiştir.
	2020 – Kayacık Lojistik Merkezi	Kentin kuzeydoğu aksında yeni bir gelişim odağı oluşturarak, kuzeydoğuya gelişimi desteklemiştir.
	2021 – Ardıçlı Toplu Konut Projesi	Kentin dış çeperinde yeni konut alanlarının gelişmesine zemin hazırlayarak, kentin kuzeye gelişimini desteklemiştir.
	2023 – Konyaray Banliyö Hattı	Doğu-batı ve kuzey-güney yönlü bağlantılarıyla kentsel ulaşım ağını güçlendirerek, sanayi ve hizmet odaklı gelişim alanlarında kentsel yayılmayı desteklemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİ

Kentsel yayılma süreçlerinde kamusal kullanım kararlarının etkisi, yalnızca mekânsal büyümenin tetikleyicisi değil, aynı zamanda kentsel yapının örgütlenme biçimini belirleyen temel bir dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu eliyle gerçekleştirilen büyük ölçekli kullanım kararları hem kent merkezinin yeniden biçimlenmesine hem de çeper alanların kentsel alanlara eklenmesine aracılık etmektedir. Bu bağlamda, kamusal kullanımların kentsel yayılmadaki rolü üç temel düzlemde değerlendirilebilir:

Birincisi, mekânsal adaleti yeniden üretme ya da bozma potansiyelidir. Kamusal kullanım kararları, planlı ve bütüncül yaklaşımlarla gerçekleştirildiğinde, hizmetlere erişimi artırarak mekânsal eşitsizlikleri azaltma potansiyeline sahiptir. Ancak, yalnızca çeperdeki boş arazilerin ekonomik değer üretme amacıyla kullanılması, parçacıl büyüme biçimlerini tetikleyerek kentsel bütünlüğü zedeleyebilmektedir.

İkincisi, işlevsel dönüşüm etkisidir. Kamusal müdahaleler, yalnızca fiziksel yayılmayı değil, aynı zamanda kentsel alanların kullanım biçimlerini de dönüştürmektedir. Özellikle çok işlevli kamusal projeler bulundukları çevrenin morfolojik yapısını yeniden şekillendirmektedir.

Üçüncüsü ise yönlendirici işlevdir. Kamusal kullanımlar, kent planlamasının öngördüğü yönelimlerin ötesinde yeni gelişim aksları oluşturmakta; böylece kentsel yayılmanın yönünü ve hızını doğrudan etkilemektedir. Bu kullanımların konumlandığı alan, kısa sürede çevresinde konut, ticaret ve hizmet fonksiyonlarının gelişimine zemin hazırlayarak, yeni bir çekim odağı hâline gelmektedir.

Konya kenti özelinde elde edilen bulgular, büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının kentsel yayılmanın yönünü belirlemede önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Planlarda öngörülen kararların yanı sıra, plan dışı gelişen bazı kamusal kullanım alanlarının da yer seçiminde plan kararlarıyla kısmen örtüştüğü; bu durumun, kentsel yayılmanın belirli ölçüde planlı bir şekilde gerçekleşmesini sağladığı gözlemlenmiştir. Konya’da ilk plan dönemlerinde kentin kuzey yönünde

büyümesi hedeflenmiş olsa da son dönemlerde özellikle güney ve doğu akslarında yoğunlaşan kamusal kullanım kararları, bu yönlerde yapılaşma baskısını artırmış ve kentsel yayılmanın yönünü çeşitlendirmiştir. Özellikle son yıllarda gerçekleştirilmiş ve planlanmış kararların, farklı yönlerde eşzamanlı kentsel yayılma eğilimini desteklemeye devam edeceği öngörülmektedir.

Ancak bu durum, sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik ilkeleri açısından çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Kentsel yayılmanın çok yönlü ve hızla gerçekleşmesi, altyapı hizmetlerinin sunumu, çevresel etkiler, toplumsal sorunlar ve arazi kullanım dengesizlikleri açısından dikkatle ele alınması gereken bir süreci işaret etmektedir. Bu nedenle, kamusal kullanım kararlarının kent makroformu üzerindeki belirleyici etkisi dikkate alınarak, planlama süreçlerinin yalnızca teknik değil; çevresel, politik ve toplumsal boyutlarıyla birlikte ele alınması ve daha bütüncül, sürdürülebilir bir yaklaşımla yürütülmesi gerekmektedir.

Ayrıca, bu araştırma yalnızca Konya kentiyle sınırlı olduğundan, bulguların farklı kent ölçekleri veya morfolojik özelliklere sahip yerleşimlerde ne ölçüde geçerli olduğu ileri araştırmalarda test edilmelidir. Farklı büyüklükteki şehirlerde ya da farklı mekânsal gelişim dinamiklerine sahip kentlerde benzer analizlerin yapılması, bu çalışmada elde edilen sonuçların karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine ve büyük ölçekli kamusal kullanım kararlarının kentleşme üzerindeki genel etkilerinin daha bütüncül biçimde ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacaktır.

Yazar Katkıları

Araştırma Tasarımı (CRediT 1) Yazar 1 (%10) – Yazar 2 (%90)

Veri Toplama (CRediT 2) Yazar 1 (%90)) – Yazar 2 (%10)

Araştırma - Veri Analizi - Doğrulama (CRediT 3-4-6-11) Yazar 1 (%70) –Yazar 2 (%30) –

Makalenin Yazımı (CRediT 12-13) Yazar 1 (%50) – Yazar 2 (%50)

Metnin Tashihi ve Geliştirilmesi (CRediT 14) Yazar 1 (%20) – Yazar 2 (%80)

Finansal Destek Beyanı

Yazarlar bu çalışma için finansal destek beyan etmemiştir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

REFERANSLAR

- Akın, O. (2013). Kentleşme: Yeni büyüme dinamikleri ilişkisinde İstanbul kentinin makroform arayışı. *Mimarlık Dergisi*, (375), 16-27. <http://mimarlikdergisi.com/index.cfm>
- Akseki, H., & Meşhur, M. Ç. (2013). Kentsel yayılma sonucu yapılaşmaya açılan verimli tarım alanları: Konya kenti deneyimleri. *Megaron Dergisi*.
- Anadolu Ajansı. (2023). TOKİ'den Konya Ardıçlı Projesi'ne ilişkin açıklama. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/tokiden-konya-ardicli-projesine-iliskin-aciklama/2971833>
- Angel, S. (2023). Urban expansion: theory, evidence and practice. *Buildings & Cities*, 4(1).
- Ayazlı, İ. E., Batuk, F., & Demir, H. (2011). Kentsel yayılma simülasyon modelleri ve hücresel otomat. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 13. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara, Türkiye.
- Behnisch M., Krüger T., & Jaeger JAG. (2022). Rapid rise in urban sprawl: Global hotspots and trends since 1990. *PLOS Sustainability and Transformation* 1(11).
- Boysal, Y. (1981). Selçuk Üniversitesi kurulurken. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (1), 73-80.
- Çavuş, C.Z., & Başaran Uysal, A. (2018). Çanakkale'de kentsel gelişme, yayılma ve kırsal alanlarla etkileşim [Bildiri metni]. TMMOB Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, 105–117.
- Çerçi, R., & Güneş, M. (2024). Kent yoksulluğu temelinde mekânsal ayrışma: Hatay/Dağ (Aydınlıkevler) mahallesi örneği. *Journal of Politics Economy and Management*, 7(1), 1-20.
- Çetin, İ. (2012). Kentsel Ayrışma ve Mekânsal Kümelenme Biçimleri. *İdealkent*, 3(7), 160-186.
- DHMI – Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (2020). Konya Havalimanı 20. Yıl Değerlendirme Raporu. Ankara.
- Eker, M. (2007). Kamu harcamalarının ekonomik etkileri: Türkiye üzerine bir uygulama (1980–2004). [Yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Emekli, M., & Büyüksahin, S. (2020). Konya Adliye Binası mekânsal analizi üzerinden yargı mekânları tasarım kriterlerinin değerlendirilmesi [Assessment of courthouses' design principles via spatial analysis of Konya Courthouse]. *Megaron*, 8, 201–215.
- Ersoy, M. (2007). Planlama kuramına giriş. *Kentsel planlama kuramları* (ss. 9-34). İmge Kitabevi.
- Gökdayı, İ. (1996). Doğal kaynakların ve çevrenin korunmasında önemli bir tehdit unsuru: Ekolojik bunalım ve sorunun kapitalizmden kaynaklanan sonuçlarının dünyanın geleceğine etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1). <https://dergipark.org.tr/en/pub/sduibfd/issue/20856/223718>
- Güneş, P., Tanrıvermiş, H., & Tanrıvermiş, Y. (2022). Kentsel yayılma ve gayrimenkul piyasası ilişkilerinin analizi: Ankara İli Bağlıca, Alacaatlı ve Dodurga Mahalleleri örneği. *Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, III. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara, 983–1004.
- Güvel, A. (2018). Kamu harcamalarının büyüme üzerindeki etkisinin ampirik analizi: 1980–2017 Türkiye örneği / Empirical analysis of the effect of public expenditures on growth: 1980–2017 Turkey example. [Yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Hayrullahoğlu, G., Aliefendioğlu, Y., & Tanrıvermiş, H. (2021). Kentsel yayılma alanları ve bu

- alanlardaki konut talebi üzerine nitel bir araştırma. *İdealkent*, 12(34), 1413–1439.
- Komyapı (2021). Konya Stadyumu projesi. <https://www.komyapi.com.tr/ProjeDty.asp?pid=39&dil=0>
- Keskinok, Ç. (2022). Kentsel planlamada kamu yararı üzerine tartışma. *İDEALKENT*, 13(37), 1070-1081. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1202202>
- Konya Büyükşehir Belediyesi (2023). KONYARAY Banliyö Hattı Projesi. <https://www.konya.bel.tr/proje/konyaray-banliyo-hatti>
- Konya Büyükşehir Belediyesi (2025). Konya tramvay tarihçesi. <https://atus.konya.bel.tr/tramvay-tarihcesi>
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2024). Otogar tarihçesi. <https://terminal.konya.bel.tr/tarihce>
- Konya İl Sağlık Müdürlüğü (2024). Sağlık Bilimleri Üniversitesi Beyhekim Eğitim ve Araştırma Hastanesi tarihçesi. <https://konyabeyhekimeah.saglik.gov.tr/TR-111137/tarihcemiz.html>
- Kurtuluş, H. (2003). Mekânda billurlaşan kentsel kimlikler: İstanbul’da yeni sınıfsal kimlikler ve mekânsal ayrışmanın bazı boyutları, 6(23), (ss. 75-96).
- Mesart (2020,). TOKİ Konya Selçuklu Ardıçlı 1. Etap. <https://www.mesart.com.tr/proje-detay/toki-konya-selcuklu-ardicli-1-etap/>
- Meşhur, Ç., (2008). Kentsel dönüşüm, başlarken bitirmek: Konya eski otogar alanı dönüşüm projesi, *Mimarlık Dergisi*. 340.
- Öncel, H. (2019). Mekânın tasarımı ve kullanımına bağlı olarak kentsel yayılmayı etkileyen unsurlar: Konya kenti örneği. [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Özalp, S., & Erkut, G. (2016). Kamu Yararı Perspektifinden İstanbul’da Kentsel Müdahaleler. *Planlama*, 26(3), 234-250. <https://doi.org/10.14744/planlama.2016.92400>.
- Özdemir Çelik, T. (2013). Kentsel ölçekteki gayrimenkul yatırımlarının mekansal gelişme üzerindeki etkisi: Başakşehir örneği. [Yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Özmertyurt, G., & Oral, M. (2018). Kentlerdeki kamusal boşlukları yeniden değerlendirme sorunsalı; Konya örneği. *Artium*, 6(1), 44-48.
- Serdaroğlu Sağ, N. (2021). Assessment of urban development pattern and urban sprawl using Shannon’s entropy: A case study of Konya (Turkey). *Journal of Human Sciences*, 18(2), 252-265.
- Sınmaz, S. (2023). Büyük ölçekli kentsel projeler. *Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 2(1), 87-96.
- Swyngedouw, E., Moulaert, F., & Rodriguez, A. (2002). Neoliberal urbanization in Europe: Large-scale urban development projects and the new urban policy. *Antipode*, 34(3), 542–577.
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü (2018). Konya-Karaman Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2023). Konya Şehir Hastanesi hakkında. <https://konyasehir.saglik.gov.tr/TR-867349/hakkimizda.html>
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2000). Konya Hafif Raylı Sistem Projesi Bilgilendirme Raporları. Ankara.

- Tekeli, İ. (2001). *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*. İmge Yayınevi.
- Teknopark Konya Teknoloji Geliştirme Bölgesi Derneği. (2023). Teknopark Konya Hakkında. <https://www.tgbd.org.tr/konya-teknokent-firmasi-242>
- Terzi, F., & Bölen, F. (2010). İstanbul’da şehirselleşmenin ölçülmesi. *İTÜ Dergisi A: Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 9(2), 166–178.
- Tezer, A., & Bingöl, B. (2021). Tema parkı kapsamında 80 Binde Devr-i Alem Parkının irdelenmesi. *Ata Planlama ve Tasarım Dergisi*. 5(1)-14.
- Toplu Konut İdaresi Başkanlığı. (2020). Konya ili Selçuklu İlçesi Ardıçlı Mahallesi 2. etap 512 adet konut ,35 adet dükkân ve 1 adet cami İnşaatları ile Altyapı ve Çevre Düzenlemesi İş. <https://www.toki.gov.tr/ihale-tarihleri/11683>
- TÜBİTAK. (2019). Konya Bilim Merkezi. <https://bilimmerkezleri.tubitak.gov.tr/konyabilimmerkezi>
- United Nations. (2023). *The Sustainable Development Goals Report 2023: Special Edition*. Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division.
- Yenice, M. S. (2005). Kentsel planlama sürecinde Konya kent formunun gelişimi üzerine bir araştırma, [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Yenice, M. S. (2012). Konya kentinin planlama tarihi ve mekânsal gelişimi. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi*, 28(4), 343-350.
- Yetkin, G. (2009). Toplu konut uygulamalarındaki fiziksel mekân özelliklerinin irdelenmesi Konya örneği. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Zhang, A., Tariq, A., Qudus, A., Naz, I., Aslam, R. W., Barboza, E., ... & Abdullah-Al-Wadud, M. (2025). Spatio-temporal analysis of urban expansion and land use dynamics using google earth engine and predictive models. *Scientific Reports*, 15(1), 6993.

EXTENDED ABSTRACT

Today, urbanization is accelerating not only due to population growth but also due to economic and social transformations, and it is becoming increasingly complex. This process has led to the expansion of cities not only demographically but also spatially.

In this context, large-scale public investment decisions have become a significant subject of discussion not only due to their economic impacts but also because of their spatial consequences. When such investments are implemented without considering the integrity of planning, they create new attraction points on the urban periphery, increase development pressures, and deepen spatial inequalities. These interventions reshape the spatial fabric of cities, define directions of growth, and sometimes trigger developments beyond the boundaries set by existing plans. Therefore, understanding the relationship between urban sprawl and public investment decisions is of critical importance for the development of sustainable and balanced urban development strategies. The case of Konya stands out as a city where such spatial transformations can be concretely observed.

This study aims to examine the role of large-scale public investment decisions in shaping urban sprawl in Konya. The relationship between investments implemented in various sectors and planning decisions, as well as their effects on the urban macroform, are evaluated. The research focuses on large-scale public investment decisions implemented in the Konya city center following the comprehensive master development plan prepared in 1983. Planning decisions taken in different periods were analyzed; public investment decisions implemented in parallel with these plans were identified, and their spatial impacts were assessed.

The foundations of planned urban development in Konya were laid with the first master plan prepared in 1946. Due to increasing population and migration pressure, the city's development expanded over time towards the northwest, southwest, and northern directions. While the 1965 plan aimed to protect natural thresholds, the 1983 plan directed development to the north with a focus on industry and transportation. The 1999 and 2018 plans were prepared with the aim of controlling growth by protecting agricultural lands and developing transportation-based density strategies. However, while some large-scale public investments aligned with plan decisions, others were implemented outside the boundaries of the plans, leading to rapid and multidirectional urban sprawl.

Within the scope of the study, large-scale public investment decisions implemented in line with the plans prepared in 1983, 1999, 2014, and 2018 were examined. During the 1983 plan period, the establishment of Selçuk University, the introduction of a light rail system, the formation of the Organized Industrial Zone, and the relocation of the intercity bus terminal to the north reinforced growth along the northern axis. However, regulatory interventions such as zoning amnesties during this period also led to uncontrolled sprawl in the southern parts of the city.

During the 1999 plan period, the airport, technopark, mass housing projects, and Beyhekim Hospital strengthened development in the north, northwest, and northeast directions; while the relocation of the courthouse to the eastern fringe marked the beginning of diversification in the directions of sprawl.

In the 2014–2018 plan period, the establishment of Necmettin Erbakan University's Köyceğiz Campus, new mass housing projects in the northern and southern peripheries, the science center, and the new stadium contributed significantly to growth in both the northern and southern directions.

In the 2018 plan period, investments such as the city hospital in the east, the Ardıçlı mass housing project in the north, and the suburban rail line along the east–west and north–south axes further intensified multidirectional urban sprawl. These developments show that spatial expansion is no longer limited to the north but has also significantly extended to the east, west, and south.

However, this rapid and multidirectional expansion also brings various challenges in terms of sustainability principles. Fragmented and fast-paced urban sprawl creates difficulties in the provision of infrastructure services, puts pressure on environmental carrying capacities, disrupts social cohesion, and causes imbalances in land use. This situation reflects the pattern often referred to in the literature as “planned but fragmented sprawl,” and it also appears to be valid for Konya. Moreover, while some public investments were shaped by planning decisions, others were carried out outside the planning framework, contributing to irregular patterns of expansion.

Large-scale public investment decisions implemented in Konya in recent years have significantly influenced multidirectional urban growth and reshaped the city's macroform. This simultaneous and diversified growth trend is likely to continue in the coming years. Considering this complex structure, urban planning must carefully address these dynamics within the framework of infrastructure sustainability, environmental protection, social integration, and balanced land use.

The analysis of the Konya case shows that public investments operate not only within the boundaries of existing plans but also at times beyond them, actively shaping patterns of urban sprawl. This reveals a constant tension in the planning system between flexibility and consistency. For cities to achieve sustainable and balanced urbanization, public investments must be placed at the center of a strategic planning approach.